Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș

STUDII LITERARE

Vol. 6

Teologie pentru azi
București
2019

Imaginea de pe coperta primă reprezintă
o sculptură de Auguste Rodin, *Gânditorul*,
preluată de aici[1].

---

[1] A se vedea: https://www.ngv.vic.gov.au/explore/collection/work/3582/.

Geneza creștină în opera lui Eminescu [5][2]

„Nemărginire pe nemărginire cheamă”, spune Ps. 41, 8[3]...

Am afirmat, în exegezele mele la opera lui Eminescu, că fragmentele introductive la *Scrisoarea I* nu conțin doar peisaje decorative, care să formeze o simplă ramă romantică pentru disputa filosofică din interiorul poemului, între inteligența speculativă a dascălului și geniul contemplativ al poetului. Ci pasajul poetic în care se contemplă splendoarea cosmică

---

[2] Articol publicat inițial aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/01/22/geneza-crestina-in-opera-lui-eminescu-5/.

Primele patru părți au fost publicate aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/02/04/geneza-crestina-in-opera-lui-eminescu-1/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/02/07/geneza-crestina-in-opera-lui-eminescu-2-rugaciunea-unui-dac-si-scrisoarea-i/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/03/24/geneza-crestina-in-opera-lui-eminescu-3-bulgari-fluizi-de-lumina/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/11/21/geneza-crestina-in-opera-lui-eminescu-4/.

Ele au fost integrate în cărțile mele, *Studii literare* vol. 4 (primele trei) și vol. 5 (partea a patra), Teologie pentru azi, București, 2018, *cf.*

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/07/01/studii-literare-vol-4/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/12/16/studii-literare-vol-5/.

[3] A se vedea:

https://www.teologiepentruazi.ro/2017/03/04/psalmii-editia-lxx/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2017/03/05/psalmii-liturgici/.

este o altă cosmogeneză, adăpostită de poet sub pecete simbolică, sub pecetea tainei:

Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Câte țărmuri înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le privești!

În trecut am comentat în amănunt, în mai multe rânduri, aceste versuri. Și am spus că toată această privire a „lunii" personificate, care e de fapt un simbol al Dumnezeirii, nu este decât *o dezvoltare poetică* a acelei constatări primordiale în care Dumnezeu a văzut că toate cele pe care le adusese întru ființă „erau bune foarte" (Fac. 1, 31)[4].

Însă acum aș vrea să insist pe o altă imagine, care mi se pare de asemenea a fi inspirată de un verset scriptural, de data aceasta din *Psaltire*: „Nemărginire pe nemărginire cheamă întru glasul căderilor apelor Tale". Și cred că nu mă înșel dacă afirm că Eminescu a ilustrat poetic această uluitoare și prea-tainică imagine profetică în versurile pe care le-am subliniat mai sus.

Toate creațiile răspund *privirii* lui Dumnezeu prin scânteiere de lumină, prin strălucirea lăuntrică a ființei lor aduse la existență: „pustiuri scânteiază" (precum din *pustiul*

---

[4] A se vedea traducerea Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș: https://www.teologiepentruazi.ro/2011/08/18/facerea-cap-1/.

nimicului a făcut Dumnezeu să *scânteieze* universul), „codri-ascund în umbră strălucire de izvoară” (în *umbra* existenței efemere ascund *strălucirea* izvoarelor veșnice ale harului) și mai ales „frunțile [umane] pline de gânduri” sunt predispuse spre emitere de lumină a gândului spre Dumnezeu, convorbind cu Dumnezeirea „gânditoare”!

Această propagare a luminii harice în ființa tuturor celor create putea fi exemplificată, metaforic-poetic, cu atât mai mult prin imaginea mării, oglindă imensă și organ reflector al stăpânirii dumnezeiești. Așa cum poetul a procedat altădată: „lacul poartă-o stea pe orice val”, înmiindu-i lumina cu undele sale (*O, -nțelepciune ai aripi de ceară!*).

Aici însă poetul folosește imaginea mării pentru a ilustra o altă realitate dumnezeiască: „nemărginire pe nemărginire cheamă”. Căci la fel „mișcătoarea mărilor singurătate” cheamă tainic – prin *mișcarea*, prin balansul ei intern de făptură gigantică – pe Dumnezeirea care „ție singură-ți arăți” imensitatea și frumusețea creației „străbătute de-al tău farmec”!

Nu mările și oceanele lumii sunt „mișcătoare”, ci „singurătatea” lor e „mișcătoare”! Singurătatea lor *imensă* se mișcă spre Dumnezeu, pentru că fără Dumnezeu nu există decât o singurătate...oceanică, imensă, în sufletul oricărei ființe!

Fără Dumnezeu, sufletul uman e un ocean care se balansează neluând aminte la abisul singurătății sale, al tristeții sale infinite!

Singurătatea adâncului întregii făpturi create cheamă pe singurul Dumnezeu al lumii (Care, mai înainte de a fi lumea, „pe-atunci erai Tu singur” – *Rugăciunea unui dac*) ca să o lumineze, să o țină întru ființă, să nu o lase să piară, să o

transfigureze. Cu cât mai mult omul, în care „a pus în tine Domnul nemargini de gândire" (*În vremi de mult trecute/ Povestea magului călător în stele*)!...

Dar și un alt înțeles rezultă din aceste versuri eminesciene: măreția/ grandoarea/ imensitatea Dumnezeirii nu poate găsi un corespondent plastic, pe cât cugetarea și limba omenească poate exprima, decât în imensitatea adâncurilor marine sau oceanice. Iar după cum privirea umană nu poate cuprinde orizontul abisurilor acvatice, la fel sau cu atât mai mult nu poate să înțeleagă imensitatea lui Dumnezeu.

„Nemărginirea" oceanică ne oferă un echivalent simbolic (deși palid) al nemărginirii dumnezeiești.

Eminescu a ales să vorbească întotdeauna foarte tainic despre Dumnezeu, încât critica noastră literară a fost derutată complet (ajutată și de antipatia ei constantă față de Biserica Ortodoxă și de teologia ei), considerându-l, în mod profund eronat, un nihilist și un spirit ateu.

Însă, în duh patristic-ortodox, dionisiac-areopagitic, Eminescu a înțeles că Dumnezeu este „cel nepătruns", Cel despre care cu greutate se poate vorbi în termeni umani:

„La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă /…/ pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns. /…/ Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!…" (*Scrisoarea I*).

Iar dacă „Nepătrunsul" din aceste versuri e considerat de Călinescu o „ființă fabuloasă" (*Istoria literaturii…*), fără alte aprecieri, Blaga a interpretat corect secvența aceasta eminesciană în sens biblic (deși indirect, formulându-și propriile versuri): „dat-a/ un semn Nepătrunsul:/ «Să fie lumină!»" (*Lumina*). Cu toate că Eminescu a scris „cel nepătruns" cu minuscule, Blaga și apoi Călinescu au dedus totuși că „Nepătrunsul" trebuie majusculat, că e vorba de Dumnezeu și de nimeni altcineva.

Pentru că, „la-nceput", „n-a fost lume pricepută" (*Scrisoarea I*) care să vadă și să înțeleagă nașterea universului (și prin aceasta se vede că este exclus ca Luceafărul-Hyperion să fie *consubstanțial* cu Dumnezeu). Dar a fost „cel nepătruns", „eterna pace", Care, cum spune și Blaga în poezia sa, a poruncit: „Să fie lumină!".

Cât despre „eterna pace", Ea „lin lucește", în *Memento mori*, „prin noaptea unei lumi în bătălie" („eterna pace" apare subliniată de poet, în text, ca o sintagmă cu semnificație aparte) și poate fi echivalată cu acea „stea de pace" sau „eterna milă", sinonimă cu „adevărul" (toate fiind titulaturi mai mult sau mai puțin *apofatice* pentru Dumnezeu, scrise cu minuscule, ca pentru a păzi o taină mare!), născută la Bitleem „în umilință" (*Dumnezeu și om*). „Eternă milă" Care i-a umplut inima poetului, din fragedă copilărie, „cu farmecele milei" (*Rugăciunea unui dac*).

„Eterna pace" strălucește *prin* noaptea lumii ca o *lună* (*Melancolie* și *Scrisoarea I*), dar și ca un „luminos și mândru țel" (*Memento mori*), ca un *telos* [τέλος] al lumii, ca un sfârșit al peregrinărilor unui univers *himeric*, al patimilor deșarte: „și în sine împăcată reîncep-eterna pace" (*Scrisoarea I*).

Iar Cel Nepătruns sau Eterna Pace era „pe când nu era moarte, nimic nemuritor,/ Nici sâmburul luminii de viață dătător, /…/ Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată/ Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,/ Pe-atunci erai Tu singur"… (*Rugăciunea unui dac*).

El singur este Cel Nepătruns, Eterna Pace, Eterna Milă, Adevărul…

Noaptea de decemvrie[5]

Noaptea de decemvrie este un poem alegoric, *Luceafărul* lui Macedonski, în intenția autorului, dezvoltând poetic aceeași temă a condiției omului de geniu într-o lume animată de dorințe obscure și efemere.

E ușor de întrevăzut aici duelul cu geniul poeziei noastre romantice, care l-a agitat pe Macedonski toată viața, considerându-se nedreptățit de verdictul lui Maiorescu și al *Junimii* în defavoarea sa.

Dar, după cum corect apreciază Călinescu, Macedonski mai mult a adoptat „poza" de geniu neînțeles decât să fi cunoscut cu adevărat această dramă.

Mai mult, poetul a avut neplăcerea de a vedea că „discipolii" săi simboliști (Tradem, Petică, Bacovia etc.) l-au adorat mai degrabă pe Eminescu. Ba chiar a fost contestat vehement de N. Davidescu, iar Arghezi, depărtându-se de el, a declarat, dacă îmi aduc bine aminte, că nu înțelege cum poate să fie cineva simbolist fără să fie poet…

Dar să revenim la *Noaptea de decemvrie*, poezie publicată în 1902, în revista *Forța morală*, fondată și condusă de el însuși. Poemul are 38 de strofe inegale, însoțite parțial de refrene. Povestea nu e complicată, alegoria fiind dezlegată de însuși autorul ei.

Incipitul și finalul poemului prezintă un tablou *bacovian* al „restriștei" în care trăiește și moare poetul de geniu, „trăsnit de soartă".

---

[5] Articol publicat inițial aici: https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/09/noaptea-de-decemvrie/.

Însăși natura capătă temperamentul de „sălbatică fiară” al unei umanități fără idealuri și lipsite de sentimentul de compătimire (sugestia este elementar și patetic indusă). Iar această asprime temperamentală cotropește inclusiv camera poetului, care nu mai oferă un loc de refugiu, ci devine „pustie și albă” precum „întinsa câmpie” peste care domnește viscolul.

Epitetele sunt sugestive pentru a sugera impenetrabilitatea voinței *sorții*: viscolul e „albastru”, luna are ochi „oțelit”, câmpul întinde un „alb monolit” (sunt epitete ornante, după cum lesne se observă, cu caracter preponderent vizual-cromatic).

E de subînțeles, din aceste epitete, bătălia poetului cu soarta crudă și cu opacitatea oamenilor mediocri care și-au *oțelit* răutatea împotriva lui.

Primele cinci strofe introductive au câteva elemente esențiale în comun cu atmosfera poeziei bacoviene, în ceea ce privește interiorul camerei deprimant și peisajul de natură ostil, feroce chiar în ostilitatea sa, ferocitate care invadează recluziunea domestică. De altfel, Bacovia a compus poezii încă din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, care s-au regăsit apoi în volumul *Plumb*, îndeosebi.

Viscolul „geme cumplit”, „crivățul țipă”, iar vântul produce „un tremol sinistru”: în cele din urmă, poetul apelează la neologizare aproape ridicolă pentru a ieși din banalul și uzualul pașoptist. Cu toate acestea, regăsim muzica dezacordată a naturii bacoviene și care nu este tocmai specifică poeziei lui Macedonski.

„Lupii groaznici” care „latră”, „urlă”, „urcă, cu-ncetul” produc înfiorare ca și cei din *Tablou de iarnă* al lui Bacovia (poem menționat de Agata Bacovia și Ion Caraion printre cele compuse de timpuriu de acesta).

Doar că, în timp ce Macedonski apelează la vechile procedee retorice ale creșterii efectului prin enumerare și prin aglomerare de tropi, Bacovia condensa efectul de teroare în imagini scurte și aproape lipsite de ornamente: *„patinorul"* se învecinează cu abatorul, zăpada capătă culoarea *roșu-aprins* de la sângele închegat, de pe câmp apar „lupii licărind", iar „corbii se plimbă prin sânge…și sug".

Efectul terifiant obținut prin aceste imagini poetice sacadate, fără încetineală regizorală, e mult mai puternic decât la Macedonski, care nu se poate dispensa niciodată definitiv de procedeele discursive ale poeziei pașoptiste. Tânărul de nici 18 ani care era Bacovia, în comparație cu „maestrul" Macedonski, era mult mai aproape de „poezia viitorului"…

Față de mai vechea retorică poetică, elementele de noutate pe care le aduce Macedonski sunt insistența pe efectele sonore discordante și stridente (deși obținute cu metode vechi: aliterații altfel mediocre) și, la fel, pe intensitatea coloristică, alb-albastră, a lucirii oțelite din natură, iritând psihologia cititorului cu sugestia unui eveniment demențial, a unei crime absurde.

În acest context însă, *deus ex machina* apare „Arhanghelul de aur" care aduce „inspirarea". Inspirare despre care, până la final, nu înțelegem ce sens a avut…în afară de acela de a contribui la schimbarea decorului și introducerea alegoriei.

Poetul era deja în agonie, în camera „moartă" și „pustie". Visarea adusă de „inspirarea" Arhanghelului îl revigorează cât pentru o poemă cu tâlc.

Săgețile aruncate spre Eminescu – cu „materialul" poetic al lui Eminescu! – din tot cursul poeziei, nu se mai termină (așa încât voi sesiza doar câteva dintre ele, precum

este „Arhanghelul de aur” de față, care îl inspiră pe poet), în sensul că Macedonski își atribuie lui însuși genialitatea lui Eminescu: „geniu-i mare e-aproape un mit”…

Dar *Arhanghelul* nu face, în viziunea lui Macedonski, nimic altceva decât să-i inspire poetului muribund o recompunere alegorică a propriei biografii, care a dus la această agonie finală, sporind…agonia și determinându-i în final moartea.

Poetul genial muribund își recapitulează deci viața, compunând în ultimele clipe, de viață și de inspirație, o pildă avându-se pe sine ca erou, în care nu mai e un poet falimentar în existența materială, ci un emir falimentar în existența materială…

Probabil Macedonski s-a gândit că trebuie să fie extrem de explicit, nu cumva să înțeleagă cineva ceva greșit…

Emirul Bagdadului e tânăr, frumos, puternic și foarte bogat (aici se străvede idealul lui Macedonski mai mult decât cel al lui Eminescu), dar renunță la toate pentru a străbate pustia, călătorind spre Meka, cetatea visată, simbol al idealului de neatins în această existență.

Dar drumul e prea lung și prea greu, și emirul moare „sub jarul pustiei”, văzând cu ochii minții cetatea dorită. Însă e întrecut de o „iasmă” de om „pocit” și „viclean la privire”, în care se recunoaște ușor ilustrarea a ceea ce spusese anterior Eminescu în *Glossă*: „Te-or întrece nătărăii,/ De ai fi cu stea în frunte”. Sau reproducerea, puțin schimbată, a situației din *Luceafărul*, în care lui Hyperion îi face concurență paharnicul Cătălin, „viclean copil de casă”, care are câștig de cauză în fața Luceafărului.

Faptul că emirul alege „pustia din calea cea dreaptă”, iarăși e o situație evidențiată anterior de Eminescu, în *Scrisoarea II*: „Iar cărările vieții fiind grele și înguste /…/ Oare

glorie să fie a vorbi într-un pustiu? /…/ Abia azi vedem ce stearpă și ce aspră cale este/ Cea ce poate să convie unei inime oneste".

Și cu toate că plagiază fără rușine ideile fundamentale ale lui Eminescu și formulele poetice geniale/ vizionare ale aceluia (nu numai în *Noapte de decemvrie*, ci și în multe alte poeme), Macedonski lasă să se înțeleagă că el este „geniul mare…aproape un mit" și că Eminescu e „iasma" de om „slut ca iadul, zdrențos și pocit", care i-a furat pe nedrept gloria…

Pe scurt, „restriștea zăpezei" și viscolul câmpiei sunt înlocuite de pustia ca „o mare aprinsă de soare". Adică poetul care în realitate moare de frig, în visul *inspirat* moare din cauza caniculei deșertice. Între vis și realitate se schimbă doar intemperiile, regimul termic, meteorologia…

Și asta doar pentru că poetul parnasian Macedonski (sau cu ambiții parnasiene, pentru că în acest poem e *pașoptist-parnasian*, în materie de procedee poetice) are nevoie de contextul corespunzător pentru a-și etala *achizițiile* stilistic-ornamentale, pentru a se prezenta ca *înnoitor* al limbajului poetic.

Dacă Eminescu proiecta acțiunea în cer, inaugurând imagini cosmice ebluisante în literatura noastră, Macedonski se străduiește să-l secondeze cumva, rămânând însă esențial-terestru. Astfel încât versurile care urmează abundă de materii și forme cu rezonanțe exotic-fabulos-orientale, de culori și sugestii simbolist-ornamentale și parnasiene:

„Și iată-l emirul orașului rar…/ Palatele sale sunt albe fantasme,/ S-ascund printre frunze cu poame din basme,/ Privindu-se-n luciul pârâului clar. /…/

Prin aer, petale de roze plutesc…/ Mătasea-nflorită mărită cu firul/ Nuanțe, ce-n umbră, încet, veștejesc… –/ Havuzele cântă… /…/

Și el e emirul, și are-n tezaur,/ Movile înalte de-argint și de aur,/ Și jaruri de pietre cu flăcări de sori; /…/

Bagdadul! Cer galben și roz ce palpită,/ Rai de-aripi și de vise, și rai de grădini,/ Argint de izvoare, și zare-aurită –/ Bagdadul, poiana de roze și crini –/ Djamii – minarete – și cer ce palpită".

Aparent, tema metalelor prețioase și cea a grădinilor îmbălsămate de miresme descind la Macedonski *numai* din parnasianism și simbolism. Doar aparent, pentru că „Edene-mbălsămite" găsim și la Bolintineanu (pe care Călinescu îl recunoștea lesne ca inspirator al lui Macedonski). Însă ambele teme cunosc un precedent extraordinar în opera lui Eminescu.

Admițând că nu ar fi putut cunoaște încă *Memento mori*, putea găsi izvoare de inspirație în *Mortua est!* și *Sărmanul Dionis*. Reamintesc doar versurile din *Mortua est!* : „Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,/ Cu râuri de **lapte** și flori de **lumină**, /…/ Suind, palid suflet, a norilor schele,/ Prin ploaie de **raze**, **ninsoare** de stele. /…/ Dar poate acolo să fie castele/ Cu arcuri de **aur** zidite din stele,/ Cu râuri de **foc** și cu poduri de-**argint**,/ Cu țărmuri de smirnă, cu flori care cânt". Se remarcă, sub diferite forme și materii, cuplul cromatic aur-argint. Macedonski, subsecvent, scrie și el: „Movile înalte de-argint și de aur,/ Și jaruri de pietre cu flăcări de sori".

Excepțională rămâne metafora eminesciană revelatoare, care sugerează contaminarea atmosferei terestre de cea cerească, transfigurarea ei: „Argint e pe ape și aur în aer" (*Mortua est!*), prin care „peisajul nocturn e în întregime

rezolvat în lumină”[6]. Macedonski plagiază, fără talent: „Argint de izvoare, și zare-aurită” (nici măcar nu inovează stilistic, ci involuează…).

În general, se poate spune că a înlocuit râurile cu havuze, țărmurile de smirnă și florile care cântă cu grădinile de roze și crini, castelele cu palate și minarete, în conformitate cu noua epocă literară și cu aspirația sa parnasian-simbolistă.

La Eminescu, „bogăția materiei nu are…o simplă valoare decorativă, ci axiologică: giuvaerurile glorifică prin prezența lor *Ierusalimul ceresc*”[7]. Macedonski a schimbat Ierusalimul ceresc în „Meka cerească”.

Noaptea de decemvrie nu face decât să reproducă, la puțin peste un deceniu distanță de la moartea lui Eminescu (și la două decenii de la publicarea *Luceafărului*), concepția romantic-eminesciană ce învederează credința într-un *ideal extramundan*, pe care poetul îl atinge *murind*, neputând fi fericit în această lume…

În incursiunile mele critice, am rămas de multe ori nelămurită cum de critici abili și cu pretenții de fini și atenți observatori ai fenomenului literar au elogiat adesea la Macedonski metafore, versuri, idei sau poeme întregi care sunt simple *reformulări* după Eminescu. Oare ce a determinat această cecitate, inexplicabilă pentru mine? Poate într-o zi voi avea timp pentru o demonstrație mai amplă…

Macedonski nu a trecut însă niciodată prin sărăcia, părăsirea și dramele cumplite pe care le-a îndurat Eminescu. Dar și le-a atribuit fără să clipească, doar pentru a-și modela statuia de *geniu incomprehensibil*, victimă a nerecunoștinței

---

[6] Rosa del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, p. 242.

[7] Ibidem.

generale. Ceea ce el nu a fost niciodată: nici geniu, nici victimă!

Accente pe relația lui Blaga cu tradiția românească, spirituală și poetică[8]

În poemul *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, tabloul lunii, care deschide orizontul cosmic cu razele ei firave și tremurătoare de astru nocturn, mi-a părut inspirat de la Dosoftei, unde, într-un psalm cu valențe creaționiste, „luna dă zare” cosmosului adus întru ființă de Dumnezeu. În urma lui Dosoftei, la Eminescu, Luceafărul „dă orizon nemărginit” imensității acvatice cu înfățișare de abis primordial. Pentru ca, ulterior, Blaga să se așeze într-o tradițională „zariște cosmică” și „în orizontul misterului și al revelării”, recunoscut de el ca „modul specific uman de a exista” (*Geneza metaforei și sensul culturii*)[9].

[8] Studiu publicat, sub forma a mai multe articole, inițial aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/11/accente-pe-relatia-lui-blaga-cu-traditia-romaneasca-spirituala-si-poetica-1/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/12/accente-pe-relatia-lui-blaga-cu-traditia-romaneasca-spirituala-si-poetica-2/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/19/accente-pe-relatia-lui-blaga-cu-traditia-romaneasca-spirituala-si-poetica-3/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/21/accente-pe-relatia-lui-blaga-cu-traditia-romaneasca-spirituala-si-poetica-4/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/24/accente-pe-relatia-lui-blaga-cu-traditia-romaneasca-spirituala-si-poetica-5/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/25/accente-pe-relatia-lui-blaga-cu-traditia-romaneasca-spirituala-si-poetica-6/.

[9] A se vedea aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/10/28/lucian-blaga-trei-arte-poetice-si-alte-poeme-1/.

Articolul a intrat în cartea mea, *Studii literare*, vol. 5, Teologie pentru azi, București, 2018, *cf.*

Și, tot din poezia lui Eminescu, probabil că „a nopții feerie" (*Somnoroase păsărele*), „sub lumina blândei lune" (*Lacul*), ca *atmosferă generală* a poeziei lui Eminescu, nu l-a lăsat insensibil pe Blaga.

Deschiderea „zării" sau a „orizontului" lumii, prin răsărirea aștrilor, reprezintă un *act poetic* al Creatorului, intermediat de luminătorii nocturni, a căror izvorâre îi producea atâta emoție geniului nostru romantic („O, ceas al tainei, asfințit de sară", zicea Eminescu în sonetul *Trecut-au anii...*). Acest act poetic *demiurgic* dorea Blaga să îl imite cumva în poezia sa: „așa îmbogățesc și eu întunecata zare/ cu largi fiori de sfânt mister".

Altfel spus, Blaga voia ca lirica lui să fie echivalentul unui gest de iluminare tandră și dulce a lumii, lipsită de agresivitatea investigațiilor empirice, în descendența modului de a crea dumnezeiesc, prin care orizonturile lumii se deschid cu blândețe, printr-o „lumină lină" (după cum se cântă în Biserica Ortodoxă la Vecernie, imn pe care Eminescu îl iubea mult și își dorea să fie înmormântat lângă o Mănăstire pentru a-l asculta în fiecare seară).

Crohmălniceanu a afirmat că „el descindea de fapt din Eminescu și regăsea vibrația înaltă a poeziei românești la sentimentul cosmic și fiorul metafizic"[10]. Însă nu peste limitele acestei unice poezii, în opinia mea.

În ultima secvență a poemului, „tot ce-i nențeles/ se schimbă-n nențelesuri și mai mari". Devine evidentă evocarea lui Eminescu, care le iubise pe cele „abia-nțelese" în copilărie și în „armonia dulcii tinereți" și înțelesese

---

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/12/16/studii-literare-vol-5/.

[10] Ovid. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, Ed. Universalia, București, 2003, p. 114.

ulterior, la maturitate, că prin cunoașterea intelectuală ireverențioasă, neasociată cu smerenia în fața Creatorului și a corolarului Său de minuni ale creației, pierduse mult prin anularea farmecului lor haric, când aceleași deveniseră „pline de-nțelesuri” (*Trecut-au anii*), când „Pierdută-i a naturii sfântă limbă /.../ Cu-a tale lumi, cu mii de mii de stele,/ O, cer, tu astăzi cifre mă înveți; /.../ Lipsește viața acestei vieți” (*O,-nțelepciune, ai aripi de ceară!*).

Unde „lipsește viața acestei vieți” înseamnă: lipsește harul dumnezeiesc din această viață, pentru că harul este viața vieții noastre, după cum spun Sfinții Părinți. Sufletul dă viață trupului, iar harul dumnezeiesc dă viață sufletului. Fără har, „lipsește viața acestei vieți”, lipsește viața dumnezeiască, paradisiacă, cea care este adevărata viața a omului, iar nu viața instinctuală, sufletească sau animalică. Iar Eminescu recunoscuse că Dumnezeu îl mlădiase cu harul Său în pruncia sa, când „inima-mi împlut-au cu farmecele milei,/ În vuietul de vânturi auzit-am al lui mers/ Și-n glas purtat de cântec simții duiosu-i viers” (*Rugăciunea unui dac*).

Și prin aceasta Eminescu recunoaște că omul nu e făcut să trăiască pe pământ în absența harului dumnezeiesc, că fără el e o ființă incompletă, amputată, nu așa cum dogmatizează teologia apuseană, romano-catolică, susținând că nu există har intrinsec ființei umane, ci o „grație supra-adăugată”...

De aceea, și Lucian Blaga declară, în acest poem, că preferă cunoașterea care schimbă, „sub ochii mei” (prin vedere contemplativă, prin exerciții de admirație la adresa creației, ceea ce Sfinții Părinți practicau ca act teologic și ascetic), tainele în „nențelesuri și mai mari”.

Finalul se constituie într-un fel de refren: „căci eu iubesc/ și flori și ochi și buze și morminte”. Verbul „iubesc”,

unic în poem, așezat în mod semnificativ la final, ca o cheie a întregului discurs poetic, indică faptul că lumina feerică și dulce care *sporește taina* este a iubirii (iar iubirea nu are cum să fie „luciferică”, așa cum mai târziu, în teoria filosofică, Blaga va numi acest tip de cunoaștere, în dorința lui de a părea cât mai *modern*, pentru a nu se remarca inspirația sa masivă din teologia dogmatică ortodoxă și din tradiția poetică la fel de ortodoxă, pe filiera Dosoftei-Eminescu).

Iubirea universului ca pe o *taină* și protejarea lui ca pe o *corolă de minuni* pot oferi acea cunoaștere care nu satisface curiozitatea intelectuală sau științifică abuzivă, dar dăruie pacea contemplației care nu ucide, ci crește „nențelesurile”.

Dar perspectiva din poemul *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* nu este reprezentativă pentru întreaga operă poetică a lui Blaga, din moment ce el nu rămâne la atitudinea de a amplifica misterele prin lumina cunoașterii sale particulare, poetice. Poetul se descoperă foarte curând a fi nemulțumit de incertitudinile sale, de absența unui progres în cunoașterea de tip raționalist, intelectual. Căci, chiar în același volum, *Poemele luminii*, Blaga se arată nesatisfăcut de faptul că există, în întreaga natură, „un văl prin care nu putem străbate cu privirea/ păienjeniș ce-ascunde pretutindeni firea,/ de nu vedem nimic din ce-i aievea” (*Din părul tău*), și mai cu seamă pentru că: „Un văl de nepătruns ascunde veșnicul în beznă” (*Veșnicul*). Adică pentru că Dumnezeu e cu totul incognoscibil (ceea ce teologul ortodox Blaga știa că e fals, dar artistul Blaga împrumuta viziunea expresionist-protestantă).

În filosofie a inventat teoria „cenzurii transcendente”, pe care ar fi așezat-o Dumnezeu în calea cunoașterii umane, ceea ce este iarăși în flagrantă contradicție cu dorința lui Blaga de a se așeza „în orizontul misterului și al revelării”.

Asemenea, Blaga încalcă flagrant propriile prescripții de admirație necontenită și necondiționată și de cunoaștere contemplativă a universului, în poeme precum *Veniți după mine, tovarăși* și *Dați-mi un trup, voi, munților* (în volumul următor de poezii, *Pașii profetului*).

În poemul *Lumina* (al doilea din *Poemele luminii*), în prim-plan nu mai este lumina poeziei sau a cunoașterii poetice, ci lumina iubirii erotice, care i se pare a fi „un strop din lumina/ creată în ziua dintâi" sau poate chiar „ultimul strop" din acea lumină.

Patima sa erotică este un strop din lumina primordială, pretinde în mod eretic Blaga. Dar definiția aceasta îi dă prilejul să rezume cosmogeneza biblic-eminesciană astfel[11]: „Nimicul zăcea-n agonie,/ când singur plutea-n întuneric și dat-a/ un semn Nepătrunsul:/ «Să fie lumină!»".

„Nepătrunsul" este un termen apofatic pentru Dumnezeu, căci „La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă /.../ pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns" (*Scrisoarea I*), adică Acela ce a zis: „Să fie lumină!" (Fac. 1, 3).

„Nimicul zăcea-n agonie" rezumă versurile lui Eminescu: „vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște. // Nu e nimic și totuși e/ O sete care-l soarbe" (*Luceafărul*). La rândul său, Blaga a conchis poetic, de aici, *zbaterea* nimicului, *agonia* lui. „Nimicul zăcea-n agonie,/ când singur plutea-n

---

[11] Reiau, pentru necesitatea lor în contextul demonstrației de față, sesizări pe care le-am făcut anterior, aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2017/08/18/lucian-blaga-intre-aspiratia-spre-lumina-si-intunericul-infernal-actualizat/.

Acest articol a intrat în cartea mea, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 3, Teologie pentru azi, București, 2017, *cf.*

https://www.teologiepentruazi.ro/2017/10/02/epilog-la-lumea-veche-vol-i-3-editia-a-doua/.

întuneric”: „Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază” (*Scrisoarea I*).

Dar, dacă în poemul *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, Blaga se așeza în tradiția ortodoxă Dosoftei-Eminescu, începând cu acest al doilea poem încep contrazicerile. Pentru că, așa cum semnalam și altădată[12], după ce înfățișează cosmogeneza respectând linia de gândire ortodox-tradițională, deraiază în erezia bogomilă, amestecând lumina cu întunericul: lumina lui Dumnezeu cu întunericul patimilor născute ulterior de voința liberă a demonilor și a oamenilor, patimi păcătoase pe care, însă, Blaga le crede apărute odată cu crearea lumii.

Prin aceasta spera, probabil, și a și reușit, să devieze și atenția publicului și a criticii mai ales, de la ceea ce, în primul poem, reprezenta o concepție profund tradițională de gândire. De asemenea, făcea ca raportarea la Eminescu să pară incidentală, minimalizându-i influența asupra poeziei sale (influență masivă pe care o va recunoaște totuși, teoretic, deși cu caracter general, nu punctual).

Dar dacă, aici, în poemul *Lumina* (al doilea din volumul *Poemele luminii*, cum spuneam), Dumnezeul care a creat lumina în ziua dintâi este în mod evident Cel al Bibliei și al lui Eminescu, în schimb lumina lui Dumnezeu nu mai este aceea sfântă și curată a Bibliei și a lui Eminescu. Ceea ce reprezintă o contradicție evidentă, oricum am vrea să o judecăm, teologic sau filosofic. Pentru că Dumnezeul Bibliei nu e Creatorul păcatului. Însă Blaga nu mai dă atenție detaliilor logice, pentru că el se pregătește deja pentru cotitura expresionistă, care implică o teologie eterodoxă și readucerea la suprafață a ereziilor păgâne.

---

[12] A se vedea Ibidem.

Echivalând „lumina/ creată în ziua dintâi” cu iubirea erotică, pătimașă și cu „un dor de păcate”, Blaga săvârșește o blasfemie pe care el însuși o va evidenția într-un alt poem din același volum, intitulat *Noi și pământul*. Aici, combustia energiei erotice arde ființele celor doi îndrăgostiți și întreg pământul, unindu-se cu incendiul provocat de „demonul nopții”, pentru care pământul e doar o „iască” de aprins. Iar acest act vandalic de distrugere cosmică, fără sens și fără obiect logic, nu i se pare în evidentă opoziție cu dorința, enunțată doar puțin mai devreme, de *a iubi* „corola de minuni a lumii” și de a se păstra în atitudine de reverență față de tainele dumnezeiești sădite în ea. Pe de altă parte, se poate interpreta că Blaga își dorea, tainic și profund, în mod neevidențiat în poezie, extincția patimii (a patimilor), chiar cu prețul dispariției sale și a întregului pământ într-un incendiu curățitor…

Prin urmare, începând cu chiar al doilea poem, nu îl mai regăsim pe Blaga cel aflat în descendența tradiției spirituale ortodoxe și a lui Eminescu, în stare să reproducă „vibrația înaltă a poeziei românești la sentimentul cosmic și fiorul metafizic”, decât parțial și contradictoriu.

În al treilea poem al volumului *Poemele luminii*, intitulat *Vreau să joc!*, Blaga avansează și mai mult în a sugera elanuri hipertrofiate ale eului liric, hiperbolizate nitzschean-demonic: „O, vreau să joc, cum niciodată n-am jucat!/ Să nu se simtă Dumnezeu/ în mine/ un rob în temniță – încătușat”.

„Aceste avânturi se datoresc conștiinței unei esențe divine prezente în *temnița* ființei umane”[13]. Faptul că Dumnezeu e înlăuntrul nostru e într-adevăr o teză creștină.

---

[13] Marin Mincu în: Lucian Blaga, *Poezii*, introducere, tabel cronologic, comentarii și note critice de Marin Mincu, Ed. Pontica, Constanța, 1995, p. 80.

Însă gândul lui Blaga nu urmează filiera creștină, ci poetul introduce în lirica românească teoria „supraomului" nietzschean.

Urmează o aluzie (pe cât de evidentă, pe atât de nesesizată de nimeni în exegeza literară) la Hyperionul eminescian[14]: „Pământule, dă-mi **aripi**:/ săgeată să fiu, să spintec/ nemărginirea,/ să nu mai văd în preajmă decât cer,/ **deasupra cer**,/ **și cer sub mine** –/ și-aprins în **valuri de lumină**/ să joc/ străfulgerat de-avânturi nemaipomenite".

Am recunoscut cu ușurință imitația (pentru care critica noastră, în mod inexplicabil, nu a avut ochi spre a cunoaște): „Porni luceafărul. Creșteau/ În cer a lui **aripe** /.../ **Un cer** de stele **dedesupt**,/ **Deasupra-i cer** de stele /.../ Jur împrejur de sine,/ Vedea, ca-n ziua cea dentâi,/ Cum izvorau **lumine**;/ Cum izvorând îl înconjor/ **Ca niște mări**, de-a-notul..."(*Luceafărul*).

Așadar, aluzia este evidentă și nu este deloc superfluă. Intenția lui Blaga este, aici, de a răsturna perspectiva din *Luceafărul* eminescian, pentru că umflarea egolatră capătă proporții *cosmice*.

Eul poetic, în poezia aceasta a lui Blaga, nu mai zboară precum Luceafărul către tronul lui Dumnezeu, pentru a-I adresa o rugăciune, pentru a-L implora să-l dezlege de nemurire, ci, dimpotrivă, se consideră nemuritor și ilimitat. El depășește, printr-o „irepresibilă dilatare cosmică"[15], nu doar proporțiile firești ale făpturii sale umane, ci Îl cuprinde în sine și pe Dumnezeu, Care e „liber" sau „rob" în funcție de

[14] A se vedea, din nou, articolul meu de aici: https://www.teologiepentruazi.ro/2017/08/18/lucian-blaga-intre-aspiratia-spre-lumina-si-intunericul-infernal-actualizat/.

[15] Ovid. S. Crohmălniceanu, op. cit. p. 126.

dispoziția eului liric, care se simte „străfulgerat de-avânturi nemaipomenite”.

Însă este un eu stihial, care *împrumută* materia și dimensiunile pământului sau ale altor elemente cosmice sau care își imaginează că poate să se dilate paroxistic, către o „existență potențată”, precum Zarathustra[16].

Dacă la Eminescu vorbim, în privința *Luceafărului*, de o alegorie concepută plecând de la o experiență de viață și de creație *intensă* și *imensă*, în situația lui Blaga, după cum Marin Mincu a observat foarte just, „de fapt nu e vorba decât de o aparență a euforiei și a mișcării, pentru că, în realitate, totul se află sub semnul dezideratului, întrucât poetul exteriorizează doar un imperativ retoric”[17]. Este „o experiență exterioară de limbaj ce traduce și figurează la rece preceptele expresioniste. Blaga dezvoltă un *silogism* pornind de la *jocul* și *dansul* lui Nietzsche din *Also sprach Zarathustra*”[18]...

Remarcăm deci că primele trei poezii din *Poemele luminii* conțin intertextualizări semnificative din poezia lui Eminescu, cu trimiteri explicite la cosmogonia din *Scrisoarea I* și, respectiv, la condiția „hyperionică” a geniului, pe care Blaga încearcă să o *egaleze* cumva sau poate chiar să o depășească, prin simpla adoptare a unei perspective nietzcheanexpresioniste.

Din păcate, se pare că și Blaga, cel puțin în începuturile sale poetice, a simțit că Luceafărul îi face concurență. Sau a încercat din răsputeri să obnubileze influența asupra sa a gândirii tradiționale ortodoxe, cuprinse (după cum poetul recunoaște cu prisosință, pentru cine poate să discearnă semnificațiile versurilor, ceea ce exegeza noastră nu a făcut,

---

[16] *Cf.* Marin Mincu, în: Lucian Blaga, *Poezii*, op. cit., p. 36.

[17] Ibidem.

[18] Idem, p. 37.

pentru că s-a eschivat întotdeauna de la a recunoaște importanța tradiției), în poezia românească de la Dosoftei la Eminescu, cel puțin.

Iar Blaga a procedat astfel din dorința de a *părea* neapărat poet/ creator modern european, deși fundamentele și direcțiile principale ale cugetării și ale simțirii sale nu s-au putut confunda niciodată definitiv cu cele protestant-expresioniste. Altfel spus, poetul s-a străduit din răsputeri să fie eretic, falsând de fiecare dată.

Conflictele ideatice violente din (și dintre) opera sa poetică și filosofică, care îl fac pe Blaga să pară compus din personalități antagonice (un fel de Jekyll și Hyde) provin tocmai din această încercare disperată de a introduce, în creația sa, rețete literar-spirituale care nu îi erau proprii, nu i se potriveau, nu exprimau adevărata sa personalitate.

De aceea, după cum am spus și altădată, se vede că Blaga cel original și valoric subzistă prin exhibarea atitudinilor tradiționale și nu prin ideile sau poza atitudinală de import, care e teatrală, profund neautentică.

Alternanța, din primele două volume, între elanurile vitaliste și aspirația spre pace și liniște profundă, criticul Eugen Simion, spre exemplu, a diagnosticat-o drept „o alianță specific blagiană [între poeții români moderni], preluată de la romantici și tratată în modul expresioniștilor: conjugarea dintre un vitalism exploziv și un apăsător, stăruitor sentiment al sfârșitului”[19].

Chiar și atunci când a fost sesizat acest antagonism evident, nu i s-au căutat niciodată cauzele, de către exegeții noștri, nu s-a încercat niciodată a i se explica motivațiile

---

[19] E. Simion, în *Cuvântul înainte* la: Lucian Blaga, *Opera poetică*, ediție îngrijită de George Gană și Dorli Blaga, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 9.

psihologice sau spirituale profunde. *S-a constatat* și atât, fără ca exegeții să simtă nevoia să își explice un fenomen atât de bizar. De fapt, după cum se vede și din afirmația lui Simion, pe care am citat-o, nu ar mai fi nevoie de vreo explicație din moment ce contradicția însăși e un fenomen de import, care vine la pachet odată cu fenomenul sincronizării.

Raționamentul acesta, însă, e facil și inconsistent, e un răspuns dat în pripă unei probleme mult prea grave pentru a fi așa de ușor rezolvate.

Din cele afirmate de Simion, pot accepta că exacerbarea vitalității sau hipertrofierea eului provin din lirica și filosofia germană. Dar, în ceea ce privește „sentimentul sfârșitului", al sfârșitului propriu, adică gândul morții (sau cugetarea la moarte), acesta nu mi se mai pare nici romantic și nici expresionist. Blaga nu avea niciun motiv să îl împrumute de aiurea, fiind mult prea prezent în toată poezia românească, de la Dosoftei și Miron Costin până la Eminescu și poezia modernă. O nouă culme a liricii pe această temă atinge Arghezi. Mai mult decât atât, voi arăta în continuare că și la Blaga e vorba de o trăire mult prea profundă ca să fie un împrumut poetic. Voi insista, de fapt, cu explicații suplimentare, pentru că despre acest subiect am mai discutat:

> „În primele două volume de poezii, „Poemele luminii" și „Pașii profetului" – chiar titlurile au sonorități teologice care nu ne pot fi indiferente – poetul se zbate între două extreme: între gândul la moarte și atitudinea luciferică. Se observă și se va observa mereu, o pendulare a poetului între dorul de liniște și de pace eternă și „o sete…de păcate, de doruri, de-avânturi, de patimi" („Lumina", din primul volum).

Spaima morții și încercarea de a se acomoda cu gândul la moarte sunt constantele inalienabile ale poeziei blagiene, sunt preocuparea lui cea mai profundă, pe care nu o va părăsi niciodată. Această atitudine este regăsibilă în mai multe poeme: „Gorunul", „Liniște", „Stalactită", „Frumoase mâini", „Dar munții – unde-s?", „Mi-aștept amurgul" (în „Poemele luminii"), „Gândurile unui mort" (în „Pașii profetului"), etc.

Acest tip de poezie îi va da ocazia lui Blaga să ne ofere unele din cele mai frumoase metafore și imagini ale operei sale, ca de exemplu: „Atâta liniște-i în jur de-mi pare că aud/ cum se izbesc de geamuri razele de lună" („Liniște") sau „Din strașina curat-a veșniciei/ cad clipele ca picurii de ploaie" („Dar munții – unde-s?").

Ceea ce este remarcabil la Blaga – și îi este comun numai lui și lui Eminescu – este modul în care, pornind de la atașamentul față de satul românesc și de tradiția noastră, în unele poezii, ne sunt mijlocite reflecția și sentimentul metafizic prin intermediul celor mai simple imagini, felul în care face o lectură simbolică, transcendentală, unor peisaje sau imagini absolut firești, cotidiene, domestice.

Cealaltă atitudine, luciferică (critica o numește „dionisiacă", folosind pentru cele două tipuri de situare poetică, termeni împrumutați din filosofia lui Nietzsche: dionisiacă și apolinică), este clară în poeme ca „Vreau să joc" (în „Poemele luminii"), „Veniți după mine, tovarăși", „Dați-mi un trup, voi, munților" (în „Pașii profetului"), etc.

În „Vreau să joc" avem o aluzie la Hyperionul eminescian: „Pământule, dă-mi aripi: / săgeată să fiu, să

spintec / nemărginirea, / să nu mai văd în preajmă decât cer, / deasupra cer, / și cer sub mine – / și-aprins în valuri de lumină/ să joc/ străfulgerat de-avânturi nemaipomenite…”.

Spre deosebire de Hyperion, de Luceafărul eminescian, însă, Blaga aspiră doar la această ipostază. Orientarea sa este tot spre pământ, spre teluric, pentru a-i da putere – aripi de pământ – ca să cucerească „nemărginirea”. O ipostază și o așteptare destul de paradoxale! Poetul pare că se așteaptă la o transgresare și o escaladare spectaculoasă a propriei ontologii, care să nu aibă nicio motivație pertinentă, prin care făptura de lut să transceandă limitările sale existențiale. Însă dorința, deși megalomană, rămâne la faza de simplu deziderat, chiar și în poezie.

„Veniți după mine, tovarăși” este un alt poem în care găsim reiterarea idealului păgân și luciferic al îndumnezeirii omului fără Dumnezeu, precum și pe cel al asumării unor forțe distructive care să dezintegreze cosmosul. Universul devine, aici, un loc de manifestare al „puterilor” barbare și luciferice ale „supraomului” nietzschean, obiect al desacralizării și al distrugerii profesate de acesta. Aluzia la „Zarathustra” a lui Nietzsche este evidentă, prin adoptarea unui ton cu valențe biblice, dar cu semnificații contrare, anticreștine.

Luna devine, în acest poem, „un ciob dintr-o cupă de aur, / ce-am spart-o de boltă / cu brațul de fier”, semn al dorinței de maltratare a cosmosului, pe care în alte poeme îl consideră o taină insondabilă și de neatins (atitudine creștină și ortodoxă), față de care chiar și dorința de cunoaștere, dacă este brutală și ireverențioasă, e un gest profanator.

Peisajul acestui poem este acela al unui banchet demonic, care vrea să înlocuiască Cina cea de Taină și Sfânta Euharistie, Potirul euharistic, cu un fel de „liturghie neagră” (cum am zice azi), satanică adică, și pe Hristos cu un personaj zarathustrian, un Antihrist care oferă tovarășilor săi craniul său, din care să bea „pelinul când vi-e dor de viață, / și-otravă / când vreți să-mi urmați”. Unde, în Iad?

Aspectul profanator, cu iz nietzschean, al întregului discurs, este mai mult decât evident. El este însă mai mult teatral decât tragic cu adevărat, pentru că nu rezidă într-o suferință genuină, ci într-un orgoliu poetic, într-un orgoliu de artist care vrea să-și asume sau să-și bată joc de o creație cosmică ce nu-i aparține, la care n-a participat și n-a avut niciun aport.

De altfel, acest elan „dionisiac” (aluzia la „beția” dionisiacă, la iraționalitatea deșucheată, nu e chiar nepotrivită), prezent destul de des în primul volum, nu își va mai regăsi expresia în volumele următoare (cu mici excepții în volumul II), în care esența fundamentală a poeziei, matca ei cea mai profundă o va constitui presimțirea morții, acomodarea cu gândul morții. Blaga nu cunoaște angoasa infinitului, ca de altfel nici un alt poet român, ci numai angoasa morții. Vom reveni însă la această precizare foarte importantă!

Blaga nu va adăsta în acea atitudine luciferică, care e una calchiată și nu originală, pentru că în ființa lui se va dovedi a înclina mai degrabă către pace și adevăratele lui neliniști metafizice se vor contura, în volumele ce vor urma, din ce în ce mai bine: durerea păcatelor, trecerea timpului, regretul neputinței lui de a-și sfinți viața, presimțirea unei alte vieți, eterne, durerea pentru

absența revelației dumnezeiești în viața sa (comună și lui Eminescu și lui Arghezi), oboseala existențială datorată haosului patimilor și peregrinărilor ideatice zadarnice (a se vedea și articolul de aici[20]).

Încă din primele două volume, dacă suntem atenți, reiese cu putere ideea de epuizare a vitalității pătimașe și dorința de întoarcere la o liniște pierdută (vezi poemele „La mare", „Mi-aștept amurgul", „Scoica", „Leagănul"), dorința de a ieși din valurile acestei lumi zbuciumate și de a ajunge pe țărmul liniștirii sau de a vedea cerul și stelele lumii viitoare, dincolo de „soarele" fierbinte al patimilor care ne orbește în această viață"[21].

Am citat un pasaj mai lung, dar lămuritor, din articolul meu din 2007, pe care l-am intitulat *Lucian Blaga: între lumină și întunericul Iadului*. Am indicat acolo că antiteza între cele două atitudini nu e una superficială, ci una care are nevoie de o analiză atentă, pentru că propensiunea spre pace și liniște, profund ortodoxă, a poetului intră în coliziune violentă cu poza nitzscheană, teatrală, tocmai din cauză că îi era prea puțin specifică sufletului lui Blaga.

Însă nu critica literară mi-a sugerat aceste observații, pentru că ea s-a axat pe afirmarea expresionismului prin care Blaga s-a sincronizat cu poezia occidentală. Nu contest intenția acestuia de sincronizare, care e reală, dar remarc faptul

---

[20] Adică acesta: https://www.teologiepentruazi.ro/2008/04/13/lucian-blaga-despre-lumina-dumnezeiasca/.

[21] *Cf.* https://www.teologiepentruazi.ro/2007/07/17/lucian-blaga-intre-lumina-si-intunericul-iadului/.

că, orientați ideologic, criticii literari au scos de pe agenda zilnică orice alt tip de manifestare care nu se explică printr-o rețetă evidentă.

Acestea fiind spuse, mă întorc la ceea ce mi-am propus, și anume la a dezvolta discuția despre aspirația lui Blaga spre pacificare lăuntrică, căreia nu i se potrivește denumirea de „apolinică", pentru că nu are nimic de-a face cu Nietzsche sau cu păgânismul.

Am vorbit mai sus despre primele trei poeme din primul volum, *Poemele luminii*, și am urmărit traseul reflexiv al poetului, observând apelul la tradiția expresivă și de gândire a poeziei românești, pe linia Dosoftei-Eminescu, precum și distanțarea lui treptată (deși e mai mult o declarație de intenție decât mărturia unei stări de spirit autentice) de această tradiție.

Al patrulea poem, *Pământul*, readuce eul expandat la dimensiuni mai apropiate de realitate, fiindcă aici poetul își recapătă proporțiile ființei umane în fața pământului „neîndurător de larg". Asta pe de-o parte, iar pe de alta își dă seama că nu trupește trebuie să prindă dimensiuni cosmice, ci e de ajuns că Dumnezeu l-a creat cu suflet neînchipuit de adânc: „o întrebare mi-a căzut în suflet până-n fund". Ca o piatră aruncată într-o fântână foarte adâncă...

Dar surpriza o produce poemul cu numărul cinci, *Gorunul*, în care Blaga revine la o atitudine și o perspectivă *pur ortodoxe*:

În limpezi depărtări aud din pieptul unui turn
cum **bate ca o inimă un clopot**
și-n zvonuri dulci
îmi pare
că **stropi de liniște îmi curg prin vine, nu de sânge**.

Gorunule din margine de codru,
de ce **mă-nvinge**
cu aripi moi **atâta pace**
când zac în umbra ta
și mă dezmierzi cu frunza-ți jucăușă?

O, cine știe? Poate că
din trunchiul tău îmi vor ciopli
nu peste mult sicriul,
și liniștea
ce voi gusta-o între scândurile lui
o simt pesemne de acum:
o simt cum frunza ta mi-o picură în suflet –
și mut
ascult cum crește-n trupul tău sicriul,
sicriul meu,
cu fiecare clipă care trece,
gorunule din margine de codru.

Nu e o filosofie apolinică! Dacă liniștea lui Eminescu au numit-o *ataraxie stoică*, pe a lui Blaga au numit-o atitudine *apolinică*. Numai *ortodoxă* să nu fie...

Dar Lucian Blaga exprimă și explică aici, deosebit de limpede, dincolo de orice îndoială, care sunt izvoarele simțirii sale: „un clopot" care bate în turnul unei Biserici „ca o inimă" și un gorun „din margine de codru".

Nu putem susține că *Biserica* și *codrul* sunt împrumuturi tematice expresioniste în lirica noastră. Nici liniștea pe care o provoacă ele nu are nimic de-a face cu sentimentul expresionist al sfârșitului.

Dimpotrivă, atât Biserica și templul cosmic al pădurii, cât și sentimentul de pace adâncă, dumnezeiască, pe care îl oferă adăpostul lor, cât și gândul la moarte omorâtor de patimi sunt teme lirice vechi-ortodoxe și românești.

Acest poem, așezat aici, printre primele din volumul *Poemele luminii*, face el însuși o mare lumină în sensul de a ne indica prompt izvorul dorinței abisale de liniște din sufletul poetului.

În modul cel mai evident cu putință, nu este vorba de o liniște ca dispoziție sufletească pasageră, ci Blaga ne comunică o nevoie personală imperioasă de liniște isihastă, anahoretică.

„Pacea" care „învinge" e pacea harului dumnezeiesc: „pacea lui Dumnezeu, [care] covârșește toată mintea" (Filip. 4, 7)[22]. Care face să tacă orice gând lumesc și orice patimă.

Nu există o altă pace care învinge omul, o altă pace care să facă să nu mai fie „patimi mari în sânge,/ cu soare viu în patimi" (*Liniște*), ci să curgă prin vine „stropi de liniște...nu de sânge".

O astfel de pace învinge patimile păcătoase, înlocuind sângele cu liniștea.

E o liniște sau o pace pe care caută să o dobândească nevoitorii ortodocși prin asceză.

Ea coboară din inima clopotului Bisericii în sufletul poetului, susținută și de frunza gorunului care foșnește nostalgia Raiului.

---

[22] A se vedea: *Epistola către Filippeni* a Sfântului Apostol Pavlos, traducere și note de Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș, Teologie pentru azi, București, 2015, p. 15, *cf*.

https://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/13/epistola-catre-filippeni-a-sfantului-apostol-pavlos/.

Nu e deci de mirare că poetul vrea să fie închis în racla gorunului paradisiac, ca să guste mai departe, după moarte, liniștea pe care a (pre)simțit-o aici.

„Marginea de codru”, unde stă poetul, poate să indice simbolic situarea în marginea Paradisului, al cărui dor îl deșteaptă frunzele pomilor, sunetul sau cântecul lor, după cum spun cântările bisericești ortodoxe și poezia lui Eminescu.

Asemenea, metafora oximoronică „limpezi depărtări” poate sugera același tip de percepție spirituală, a ceva ce se află departe dar se simte aproape.

Acest poem inaugurează în opera lui Blaga atât sentimentul (liniștitor, pașnic, nu terifiant) al morții iminente, al morții care are să se petreacă în curând, cât și, la polul opus față de elanurile vitalist-pătimașe, propensiunea spre o pace infinită, dorul de liniștire pe care numai din cărțile Bisericii, din literatura monastică ori din participarea la Slujbe, la ritmul liturgic al vieții bisericești, îl putea învăța.

Această pace adâncă este copleșitoare și profundă, nu are nimic teatral în ea, nu e o atitudine retorică exteriorizată estetic.

Și tocmai de aceea acest poem inaugurează și seria metaforelor revelatorii, din lirica lui Blaga, atât de tulburătoare prin plasticizarea unei incomunicabile stări sufletești, cu memorabila formulă: „stropi de liniște îmi curg prin vine, nu de sânge”.

Adevărata poezie e ortodoxă. Luciferismul nu naște poezie în suflet și nici măcar la nivel estetic, ci doar gesticulații teatrale. Demonismul e sterp ca impuls creativ, e steril, așa cum a constatat și Eminescu.

Tocmai de aceea Blaga s-a luptat cu harul și cu adevăratul, cu autenticul sine, pentru a părea expresionist,

luciferic, nietzschean, pentru a fi recunoscut și acceptat ca poet modern...

Dar această pace adâncă, exprimată acum prima dată în lirica lui Blaga, reprezintă adevărata și profunda simțire spirituală a lui Blaga, pe care harul dumnezeiesc i-a dat să o cunoască, ca și lui Eminescu altădată, încă din copilărie – „eu am crescut hrănit de taina lumii” afirmă el în poemul *Dar munții – unde-s?*, rezumând parcă ceea ce Eminescu spusese în *Rugăciunea unui dac*.

Blaga va reveni mereu la ea ca la un țărm sau liman de odihnă...

Multe construcții metaforice atestă trecerea lui Blaga prin teologia ortodoxă. Cu manta impermeabilă sau nu, e de remarcat faptul că poetul are o gândire profund dogmatică. Așa se înțelege de ce îl surprindem vorbind despre „amarul patimilor” (*Mugurii*) sau mărturisind cu sinceritate absolută că „sufletul mi-e dus de-acasă./ S-a pierdut pe-o cărăruie-n nesfârșit și nu-și găsește/ drumul înapoi” (*La mare*).

Chiar și atunci când *vrea* să fie eretic, Blaga gândește tot dogmatic. *Inovațiile* lui filosofice constau în răsturnarea dogmei ortodoxe.

Demonismul atitudinii lui e foarte ușor de obținut, pentru că se produce la nivel teoretic și constă în folosirea unor tertipuri *antice*: amestecarea adevărului ortodox cu minciuna eretică sau păgână ori pur și simplu reproducerea în negativ a unui enunț dogmatic creștin-ortodox.

Când *dogmatizează* despre cunoașterea „paradiziacă” și „luciferică”, spre exemplu, după cum arătam și altădată, Blaga nu face decât să inverseze termenii pentru atitudini străvechi: cea contemplativă, de tip edenic/ paradisiac, și respectiv cea empiric și intelectualist intruzivă, ireverențioasă și malefică, distructivă și sadică, care e luciferică,

demonică. Printr-un hocus-pocus *filosofic*, Blaga a inversat denumirile.

La fel, când îl numește pe Dumnezeu „Marele Orb”, nu face altceva decât să răstoarne dogma creștin-ortodoxă despre atotputernicia și atotștiința lui Dumnezeu. Etc, etc.

Însă pentru asemenea răsturnări așa-zis *spectaculoase*, Blaga nu avea nevoie să facă cine știe ce eforturi intense de gândire. N-avea nevoie decât de exemplul lui Nietzsche și al altor câțiva gânditori și scriitori recenți, care câștigaseră cu puțin înainte o reputație imensă prin astfel de *exerciții*.

Nu Blaga a brevetat metoda! Dimpotrivă, din timpurile vechi, filosofii și ereticii au recurs la amestecarea elementelor din sisteme de gândire sau religii diferite, obținând un produs pe care l-au prezentat ca nou, dar în care se poate recunoaște eterogenitatea compoziției. Tocmai de aceea, Blaga s-a arătat foarte iritat de poziția Părintelui Dumitru Stăniloae, când acesta l-a pus față în față cu adevărul ortodox și i-a demascat devierile.

Problema poeziei și a teoretizărilor lui Blaga e că el face permanent un slalom de proporții (singurul care necesită cu adevărat un mare efort) între o atitudine și o gândire perfect ortodoxă, *dogmatic-ortodoxă*, și o alta opusă, adversară, antinomică, pe care o obține, după cum spuneam, din alterarea celei dintâi cu enunțuri sau credințe contrare în spirit și literă sau pur și simplu din contrazicerea ei.

Eul expandat din unele poeme ale lui Blaga nu reprezintă decât amplificarea egoului propriu, luciferismul ca ipostază poetică, care reproduce un orgoliu demonic pe care poetul îl confesează uneori, dezvăluind dorința acerbă de a deveni o personalitate de necontestat a istoriei:

„O, inima:/ nebună, când se zbate-n joc sălbatic,/ atunci,/ atunci îmi spune că din lutul ei/ a fost făcut pe vre-

muri vasul/ în care Prometeu a coborât din cer/ aprinsul jar ce l-a furat din vatra zeilor,/ în timp ce zorile se ridicau peste Olimp/ și-și ascundeau în poală stelele/ ca un zgârcit comoara sa de aur. //

O, inima: când para ea și-o năbușește/ c-un giulgiu de liniște,/ atunci îmi cântă/ că lutul ei a fost odată un potir de lotus,/ în care a căzut o lacrimă curată ca lumina/ din ochii celui dintâi sfânt și mare visător/ care-a simțit îmbrățișarea veșniciei/ și straniul fior/ al înțelesului ce stăpânește deopotrivă/ apusul, răsăritul, cerul, marea. //

O, inima: amurguri când se lasă grele peste ea,/ aud cum tainic îmi șoptește/ că ea e lutu-n care-odinioară pe Golgota/ s-a scurs șiroaie sângele din trupul lui Iisus,/ când ghimpii îl mușcau cu niște ochi de farisei. //

O, inima: când pieptul ea mi-l sparge cu/ bătăi de plumb,/ atunci îmi strigă îndrăzneață/ că peste veacuri lungi și goale și pustii,/ când Dumnezeu se va-ndemna/ să fac-o altă lume/ și-o omenire/ din neamuri mari de zei,/ Stăpânul bun va plămădi atunci din lutul ei/ pe noul Adam" (*Inima*).

Blaga e însă foarte conștient de îndrăznelile lui de ereziarh, de dragul de a conveni pozei de poet al modernității, răsculat, eretic, păgân și iconoclast. Tocmai de aceea, asemenea accente de înălțare a superbiei luciferice sunt urmate imediat de momente de încremenire lăuntrică:

„Tăcerea mi-este duhul – / și-ncremenit cum stau și pașnic/ ca un ascet de piatră,/ îmi pare/ că sunt o stalactită într-o grotă uriașă,/ în care cerul este bolta./ Lin,/ lin,/ lin – picuri de lumină/ și stropi de pace – cad necontenit/ din cer/ și împietresc – în mine" (*Stalactita*).

De la insul cu pretenții de hiperbolizare intempestivă a personalității (fără să fi făcut ceva extraordinar, doar ca iluzie a dorinței), Blaga trece incredibil de rapid la a fi o...stalactită

de lumină și de pace. În care cerul își picură necontenit liniștea dumnezeiască.

Viteza cu care poetul performează aceste schimbări, de la hiperbolizări luciferice ale eului la desăvârșita muțenie ca rezultat al smeririi sinelui, este uluitoare.

Nu cred că mai avem vreun poet care să înregistreze asemenea parcursuri lăuntrice, notându-le ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic între timp.

O eventuală comparație cu Arghezi nu se susține în această privință. Arghezi nu patinează cu viteza fulgerului de la o stare la alta, între doi poli opuși ai sufletului. Totodată, orgoliul sau mândria lui Arghezi nu atinge piscurile luciferismului blagian și ale blasfemiei lui, pentru că Arghezi nu pozează niciodată, el *nu se silește* să fie orgolios, ci suferințele îl fac să izbucnească de durere.

Dar Arghezi se smerește de bunăvoie, într-un efort constant și conștient de natură ascetică. Blaga, în schimb, rămâne mut de spaimă văzându-și temeritatea deșartă a gesturilor împotriva lui Dumnezeu și cunoscând foarte bine că se luptă împotriva harului și a mântuirii sale.

Dar relația lui Blaga cu tradiția literară românească se observă și dintr-o opțiune surprinzătoare, de remarcat în primul volum, de a inventa...*literatură apocrifă* pe baza Scripturii.

Apetența pentru apocrife scripturale e o moștenire eminesciană și romantică. Numai că, în vreme ce romanticii dezvoltau subiectul acestor apocrife, iar Eminescu păstra anumite elemente, introducându-le în sistemul său de gândire și în opera sa (și eliminându-le ulterior), Blaga preferă să le creeze singur, solicitând însă *un tipar* foarte bine cunoscut. Și care nu putea fi cunoscut astfel dacă Blaga nu ar fi avut lecturi substanțiale din literatura veche, zisă populară,

care, în proză, i-a dăruit lui Sadoveanu multe filoane tematice și un ajutor considerabil în construirea unui limbaj literar original.

În acest punct trebuie să remarc faptul că poeții români nu au arătat deloc interes pentru mitologia păgână, care în Occident cunoaște o semnificativă abordare lirică din perspectivă romantică și modernă (reînnoind obiceiurile decreștinante ale Renașterii).

Să revenim însă la Blaga, pe care îl descoperim, cum spuneam, creator de literatură apocrifă, deși nu în proză, ci în poezie:

„Când izgonit din cuibul veșniciei/ întâiul om/ trecea uimit și-ngândurat prin codri ori pe câmpuri,/ îl chinuiau mustrându-l/ lumina, zarea, norii – și din orice floare/ îl săgeta c-o amintire paradisul – / și omul cel dintâi, pribeagul, nu știa să plângă./ Odată, istovit de-albastrul prea senin/ al primăverii,/ cu suflet de copil întâiul om/ căzu cu fața-n pulberea pământului:/ *Stăpâne, ia-mi vederea,/ Ori dacă-ți stă-n putință împăinjenește-mi ochii/ c-un giulgiu,/ să nu mai văd/ nici flori, nici cer, nici zâmbetele Evei și nici nori,/ căci, vezi – lumina lor mă doare*. //

Și-atuncea Milostivul într-o clipă de-ndurare/ îi dete – lacrimile” (*Lacrimile*).

Acest prim poem, din seria enunțată mai sus, se păstrează încă în limitele *decenței* ortodoxe. Deși e o derogare evidentă de la tradiția ortodoxă – care precizează că Sfinții Protopărinți Adam și Eva au plâns o vreme la poarta Raiului, din momentul izgonirii lor (Edenul continuând să fie vizibil, până la potop, pentru oamenii exilați pe pământ), – totuși povestea inventată de Blaga e acceptabilă, într-o virtuală culegere de literatură ortodoxă.

În acest poem vedem, din nou, sensibilitatea inimii ortodoxe a lui Blaga, care numește Edenul „cuibul veșniciei" și care înțelege mustrarea pe care o simțea Sfântul Adam privind lumea, din frumusețea căreia, „din orice floare/ îl săgeta c-o amintire paradisul".

Ceea ce pentru noi e „corola de minuni a lumii", pentru Sfinții Protopărinți însemna o durere vie și necurmată, pentru că frumusețea aceasta e incomparabil mai palidă decât cea edenică.

Iar Blaga confirmă aici, prin aceste afirmații, descrierea lui Arghezi din *Heruvim bolnav*[23], în care „Îngerul meu își mai aduce-aminte/ Din fericirile-i de mai nainte", în care, adică, fostul Ieromonah deplânge căderea din starea de har și trăiește orice vedere și simțire ca pe o mustrare a conștiinței și ca pe o durere adâncă.

Și poetul are dreptate: lacrimile sunt giulgiul cu care ne îmbrăcăm ochii când ne pocăim. Dacă restul trupului îl îmbrăcăm în doliul durerii, ochii, peste care nu putem pune haine, îi legăm cu giulgiurile lacrimilor. Pentru că rodul păcatului e căderea din Rai și moartea.

Un al doilea poem virează spre erezie:

Când șarpele întinse Evei mărul, îi vorbi/ c-un glas ce răsuna/ de printre frunze ca un clopoțel de-argint./ Dar s-a-ntâmplat că-i mai șopti apoi/ și ceva în ureche/ încet, nespus de-ncet,/ ceva ce nu se spune în scripturi. //

Nici Dumnezeu n-a auzit ce i-a șoptit anume,/ cu toate că a ascultat și el./ Și Eva n-a voit s-o spună nici lui/ Adam. //

---

[23] A se vedea comentariul meu la acest poem, aici: https://www.teologiepentruazi.ro/2018/11/01/erori-critice-intentionate/.

De-atunci femeia-ascunde sub pleoape-o taină/ și-și mișcă geana parc-ar zice/ că ea știe ceva/ ce noi nu știm,/ ce nimenea nu știe,/ nici Dumnezeu chiar" (*Eva*).

Erezia aceasta nu e originală. Satanas se străduiește de multă vreme să lege cumva, în mințile oamenilor, păcatul Sfinților Protopărinți de sexualitate. Strategia aceasta blasfemică urmărește să elimine ideea purității și a sfințeniei în care aceștia trăiau în Eden.

Poemul lui Blaga pare cumva reproducerea în versuri a unor tablouri renascentiste, din arealul occidental (unde s-a ivit și „mărul", care în Creștinismul ortodox-răsăritean nu există), care, chiar dacă nu afirmă, sugerează cel puțin, prin modalitatea compoziției, intruziunea seducției de natură sexuală.

Mai departe, faptul că femeia ar fi deținut un secret diavolesc, prin care seduce, o demonizează atât pe ea, cât și sexualitatea. Însă numai păcatul e de la diavol, e demonic, nu și femeia sau sexualitatea! Încercând să atribuie femeii o specificitate adăugată de Diavol umanității create de Dumnezeu, Blaga (ca și alți eretici) nu face decât să deschidă o prăpastie de netrecut între bărbat și femeie – pe care nici Dumnezeu, din perspectiva poetului, nu ar putea-o închide – și să altereze natura feminină printr-o presupusă particularitate obținută din sursă demonică.

În ceea ce privește virtuala existență a unor lucruri neștiute de Dumnezeu, nu cred că trebuie să mai insist pe caracterul provocator al afirmației, care insultă cunoștințele elementare ale oricărui creștin.

Doar un enunț mi se pare ortodox: „șarpele…îi vorbi/ c-un glas ce răsuna/ de printre frunze ca un clopoțel de-argint". Glasul ispitei pare inocent, își ascunde monstru-

ozitatea în spatele unei gingășii aparente. Dar e un șarpe cu clopeței…

Al treilea poem continuă într-un fel subiectul, dar poetul revine la o atitudine ortodoxă (alternanțele acestea par gândite sau Blaga se cutremură, cum spuneam undeva mai sus, de propria cutezanță, și își revizuiește poziția):

„Strălucitoare-n poarta raiului/ sta Eva./ Privea cum ranele amurgului se vindecau pe boltă/ și visătoare/ mușca din mărul/ ce i l-a-ntins ispita șarpelui./ Fără de veste/ un sâmbure i-ajunse printre dinți din fructul blestemat./ Pe gânduri dusă Eva îl suflă în vânt,/ iar sâmburele se pierdu-n țărână, unde încolți./ Un măr crescu acolo – și alții îl urmară/ prin lungul șir de veacuri./ Și trunchiul aspru și vânjos al unuia din ei/ a fost acela/ din care fariseii meșteri/ ciopliră crucea lui Iisus./ Oh, sâmburele negru aruncat în vânt/ de dinții albi ai Evei" (*Legendă*).

Poetul e foarte conștient că e creator de *legende*/ *apocrife*. Însă aici nu e atât o poveste apocrifă, cât o narativizare pilduitoare. Pentru că se poate spune, într-adevăr, într-un mod metaforic, că din sâmburele păcatului dintâi au răsărit toate celelalte păcate și că aceste păcate ale noastre, ale tuturor, L-au răstignit pe Mântuitorul nostru. „Fariseii meșteri" în răutăți au cioplit Crucea, dar lemnul pentru ea l-au produs sâmburii și pomii păcatelor noastre.

Femeia „strălucitoare", „visătoare" și cu „dinți albi" a scuipat „în vânt", nepăsătoare, „sâmburele negru" al „fructului blestemat". Stând „în poarta raiului", adică nici înăuntru cu totul, dar nici afară încă. Ea „privea cum ranele amurgului se vindecau pe boltă" și, *visând* la cuvintele amăgitoare ale balaurului cu glas de clopoțel, nu a înțeles ce rană urma să provoace ea însăși Celui care a creat-o…

Aminteam, însă, mai devreme, de metaforele lui Blaga. Și aș vrea să fac un exercițiu pe care nu l-am mai făcut, și anume un inventar rapid al metaforelor și versurilor (identificabile adesea cu niște „metafore revelatorii" – în termenii poetului) reprezentative, despre care eu cred că pot să exprime oarecum limpede legătura poetului cu tradiția lui ortodoxă – și cu puțin efort intelectual din partea cititorilor, e drept (mai ușor de descifrat pot fi pentru cei care mi-au urmărit, de-a lungul timpului, exegezele):

„În limpezi depărtări aud…/ cum bate ca o inimă un clopot/ și…stropi de liniște îmi curg prin vine, nu de sânge" (*Gorunul*)

„Atâta liniște-i în jur de-mi pare că aud/ cum se izbesc de geamuri razele de lună" (*Liniște*)

„și eu port/ în suflet stele multe, multe/ și căi lactee" (*Mi-aștept amurgul*)

„Din strașina curat-a veșniciei/ cad clipele ca picurii de ploaie"

Eu am crescut hrănit de taina lumii /…/ Dar munții – unde-s? Munții/ pe cari să-i mut din cale cu credința mea? // Nu-i văd,/ îi vreau, îi strig și – nu-s" (*Dar munții – unde-s?*)

„ochi, ca…niște candele de jertfă" (*Stelelor*)

„Prin noapte simt o pâlpâire de pleoape" (*Înfrigurare*)

„De mână-aș prinde timpul ca să-i pipăi/ pulsul rar de clipe" (*Gândurile unui mort*)

„părul ți l-ai uns peste-o cădelniță de tămâie…ca să miroși la fel c-un patrafir"

„Prin sat trec sănii grele de tăceri" (*Tămâie și fulgi*)

„Foile de ulm/ răstălmăcesc o toacă"

„Nimicul își încoardă struna" (*Moartea lui Pan*)

„cuvintele sunt lacrimile celor care ar fi voit/ așa de mult să plângă și n-au putut" (*Către cititori*)

„Nimic nu vrea să fie altfel decât este”

„o, de-ar fi liniște, cât de bine s-ar auzi/ ciuta călcând prin moarte” (*În marea trecere*)

„Prietene crescut la oraș/ fără milă, ca florile în fereastră /…/ vino să-ți arăt brazdele veacului” (*Pluguri*)

„nicio larmă nu fac stelele-n cer” (*Liniște între lucruri bătrâne*)

„golul mormântului/ îmi sună în urechi ca o talangă de lut” (*Călugărul bătrân îmi șoptește din prag*)

„O înviere e pretutindeni /…/ și sunt împăcat/ ca fântânile din imperiul lutului” (*Înviere de toate zilele*)

„Țărâna e plină de zumzetul tainelor” (*Din cer a venit un cântec de lebădă*)

„Eu cred că veșnicia s-a născut la sat. /…/ Aici se vindecă setea de mântuire” (*Sufletul satului*)

„S-ar zice că sicriile s-au desfăcut în adânc/ și din ele au zburat/ nenumărate ciocârlii spre cer” (*Taina inițiatului*)

„Fără de număr sunteți, fii ai faptei [Sfinților],/ pretutindeni pe drumuri, subt cer și prin case./ Numai eu stau aici fără folos, nemernic,/ bun de-necat în ape. /…/ Nu mă blestemați, nu mă blestemați!” (*Fiu al faptei nu sunt*)

„Din gene, ape moarte mi se preling” (*Amintire*)

„strămoșii,/ norodul spălat de ape sub pietre” (*Biografie*)

„să iscodim învierile în fața porților” (*Echinocțiu*)

„Cocoși apocaliptici tot strigă,/ tot strigă prin sate românești. /…/ Pe mal – cu tămâie în păr/ Iisus sângerează lăuntric/ din cele șapte cuvinte/ de pe cruce. /…/ Clopote sau poate sicriile/ cântă subt iarbă cu miile” (*Peisaj transcendent*)

„Cu un pâlpâit de sfeșnic/ un copac s-a stins. /…/ Ceru-și deschide/ un ochi pe pământ” (*Cap plecat*)

„Oglinda-ți mai păstrează chipul/ și după ce-ai plecat” (*Elegie*)

„Așază-ți în cruce/ gândul și mâinile./ Stele curgând/ ne spală țărânile” (*Noapte extatică*)

„Vițelul în trupul vacii îngenunchează/ ca-ntr-o biserică” (*Biblică*)

„În teatre strigă luminile, se exaltă libertățile insului. /…/ Undeva se trage la sorți cămașa învinsului” (*Veac*).

„Frate, o boală învinsă ți se pare orice carte” (*Încheiere*)

„Mari turme cu clopote vin/ prin amurgul gorunilor sferici/ în codru stârnind ca un zvon/ de trecute pierdute biserici” (*Septemvrie*)

„Din Hades cântând/ privighetorile vin,/ s-așază la masă/ ’ntre pâne și vin” (*Seară mediteraneană*)

„moara seacă/ macină lumină-n gol. /…/ În satul vechi de lângă lună” (*Vrajă și blestem*)

„păsări ’n liturgice zboruri”, „în slujba luminii, luna” (*Rune*)

„Mă-ntorc de acum ca/ albina spre stup,/ cu harul subt aripi/ cu-amurgul în trup” (*Arhanghel spre vatră*)

„Oaspeți suntem în tinda noii lumini” (*La curțile dorului*)

„Mocnește copacul. Martie sună./ Albinele-n faguri adună/ și-amestecă învierea,/ ceara și mierea” (*Trezire*).

„Corbul…scrie-n zăpadă/ nou testament /…/ pentru cineva care…n-a uitat de tot să citească. // Noi, oamenii, noi am uitat” (*Corbul*).

„Hristosul păsăresc! /…/ descântă păcatele/ peste toate satele” (*Ciocârlia*)

„fântânile darului harului”

„minunea țâșnește ca macu-n secară./ Cocoși dunăreni își vestesc de pe garduri/ dumineca lungă și fără de seară” (*Satul minunilor*)

„Simți Paștile-n liniști” (*1917*)

„Aceasta e pacea. Pacea, în care/ crește imperiul/ ceresc printre noi" (*Estoril*).

„Trec pe drum copitele/ și prin gând ispitele" (*Coasta soarelui*).

„Mult mă mustră frunza-ngustă./ Vântul lacrima mi-o gustă" (*Întoarcere*).

„puternică-mi răsare luna./ În miez de noapte un cutreier sferic. /.../ Liturgic astrul mă-ntâlnește-n văi,/ dezbracă patria de întuneric".

„muntele...ușor se sfarmă ca mătasea veche./ Materia ce sfântă e,/ dar numai sunet în ureche" (*Răsărit magic*).

„În grădina mea florile/ spre alte foarte înalte poieni tânjind/ mai invocă și-acum/ lumina ta fără de nume", lumina lui Dumnezeu (*Pe multe drumuri*)

„Rod al inimii, de apă,/ crește lacrima-n pleoapă" (*Noiemvrie*)

„Cetini negre îmi descântă,/ Geana inimii n-o zvântă" (*Cetini negre*)

„În străinătate-mi, pământean în lacrimi,/ stau de veghe lângă vatra mea de patimi /.../ și, tânjind...o stea /.../ să-nvie picurul din geana mea" (*Lângă vatră*)

„să strigăm după cocorii care pleacă/ și-n vuietul de mântuire/ o țin către limanul dincolo de fire" (*Echinocțiu de toamnă*)

„deși în viață încă,/ noi suntem o amintire doar, fabulă,/ deznodământ așteptând între veac și mormânt./ Fericită-i acum numai valea ce are un sfânt!/ Un sfânt de la care umanele umbre să-nvețe/ cum trebuie între pământ și tărie să stea" (*Vârsta de fier*)

„Mi-au secat pleoapele/ și-n inimă apele. // Dar când urc poienele/ mi se-ncarcă genele /.../ Plâng spre zarea dorului/ cu lacrima norului" (*Cântecul călătorului în toamnă*)

„Stihiile, ele mai cred în obșteasca poruncă" a lui Dumnezeu (*Ecce tempus*)

„Natura-și împlinește ciclul/ și iarăși de la cap și-l ia./ Istoria înaintează pe Via Appia. /…/ Dar faptele mele unde sunt?/ Faptele ce ar putea pentru mine mărturie să stea/ în grădină, în lumină" (*În timp*)

„Cade în abis o apă,/ în adânc să nu cad singur" (*Nu sunt singur*)

„Mi-e teamă, prieteni, că sfârșitul/ n-am să mi-l pot alege singur" (*Cuvinte către patru prieteni*)

„prin orbitele morților țărna curge/ măsurând timpul cetății" (*Drum prin cimitir*)

„Sus cocorii desfășoară/ Ieroglife din Egipet./ Dacă tâlcul l-am pricepe/ Inima ar da un țipăt. // În copaci, prin vechi coroane,/ Seve urcă în artere:/ S-ar părea că-n țevi de orgă/ Suie slavă de-nviere" (*Înviere*)

„Căile-s în tine însuți./ Iară cerul tău se naște/ ca o lacrimă din plânsu-ți" (*Suflete, prund de păcate*)

„Somnul e umbra pe care/ viitorul nostru mormânt/ peste noi o aruncă" (*Cântecul somnului*)

„Orice frumusețe e ca o urnă/ de-a cărei coapsă privirea se prinde" (*Frumusețea*)

„Nu mai calcă pe pământ/ cine calcă-n suferință./ Ea schimbă la față argila, o schimbă în duh/ ce poate fi pipăit, duios, cu știință. // Tată, care ești și vei fi,/ nu ne despoia, nu ne sărăci,/ nu alunga de pe tărâmuri orice suferință./ Alungă pe aceea doar care destramă,/ dar nu pe-aceea care întărește/ ființa-ntru ființă" (*Lauda suferinței*).

Din nou Arghezi...[24]

În privința sentimentului religios al lui Arghezi, dacă plecăm de la evidențe prime, un număr destul de mare dintre titlurile poemelor sale trimit neîndoielnic la experiența eclesială a poetului: *Înviere*, *Muntele măslinilor*, *Psalm*, *Lumină lină*, *Binecuvântare*, *Mânăstire*, *Icoană*, *Heruvic*, *Închinăciune*, *Potirul mistic*, *Denie cu clopote*, *Interior de schit*, *Rugă de vecernie*, *Duhovnicească*, *Buna-vestire*, *Rugă de seară*, *Schivnicie*, *Priveghere*, *Denie*, *Transfigurare*, *Har*, *Clopotele*, etc.

Cercetând însă conținutul poemelor, realizăm că Arghezi nu e un poet al devoțiunii religioase în sens clasic și că *Psalmii* lui nu exprimă întotdeauna adorația sau smerenia și pocăința psalmilor biblici și nici nu au harul profetic al acelora, ci sunt produsul unei conștiințe bântuite de neîncredere și răzvrătire, exprimat – întrucâtva *corespunzător* –, într-un limbaj modernist care, cel puțin la prima vedere, e șocant și nu se evidențiază prin cucernicie. Dar este clar, totodată, că sentimentul religios reprezintă dominanta liricii sale. Și că alte trăiri fundamentale, precum îndrăgostirea/ iubirea sau frica de moarte, i se subordonează.

Însă nu e mai puțin adevărat că limbajul biblic poate fi și el cel puțin tot la fel (dacă nu și mai mult) obscur/ ermetic și șocant, mai ales dacă avem o traducere acurată din greaca

---

[24] Articol publicat inițial în trei părți, aici:
https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/05/din-nou-arghezi-1/;
https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/06/din-nou-arghezi2/;
https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/16/din-nou-arghezi3/.

veche sau ebraică, iar nu texte adaptate pentru a nu leza bunul-simț comun, contemporan. Și că Arghezi însuși s-a inspirat substanțial din tipul de poeticitate (surprinzător, neobișnuit pentru epoca noastră) al *Scripturilor Sfinte*. Gest poetic pe care cred că, mai înainte, l-au făcut un pionier ca Baudelaire și alți poeți considerați simboliști, pentru că tocmai de aceea au ajuns la „descoperirea" *expresiei abrupte* a liricii moderne. Aceștia, ca și Arghezi, la noi (care a adăugat și cărțile de cult și *de cultură* ale Bisericii Ortodoxe, între care situez și pe ale unora ca Varlaam, Dosoftei etc.), au învățat foarte mult cum să fie poeți obscuri/ ermetici din însăși obscuritatea *Scripturii*!

O mare parte din exegeza noastră literară îl plasează pe Arghezi între credință și tăgadă. Poetul însuși, într-un *Psalm*, a sugerat această situație: *„Pentru credință sau pentru tăgadă/ Te caut dârz"...*Dar, când Arghezi vorbește despre *tăgadă* sau folosește orice altă vocabulă prin care exprimă refuzul lui Dumnezeu, el se referă la faptul de a-L respinge *ostentativ* pe Dumnezeu, așa cum respingi sau negi o persoană iubită despre care crezi că te-a jignit sau te-a supărat cu ceva.

E ceea ce poetul exprimă în primul *Psalm*: „Vreau să pier în beznă și în putregai,/ Nencercat de slavă, crâncen și scârbit./ Și să nu se știe că mă dezmierdai/ Și că-n mine însuți tu vei fi trăit". Însă aceasta reprezintă o situație cu totul diferită de refuzul filosofic sau ideologic al însăși existenței lui Dumnezeu.

Am arătat, în trecut, printr-o hermeneutică aplicată și convingătoare (și, în consecință, plagiată intens), de ce Arghezi nu poate fi considerat, pentru nimic în lume, un poet al *tăgadei* în sensul de poet *ateu, necredincios*, așa cum au apreciat, subiectivist și fără seriozitate, Manolescu și Negoițescu (cu premise la Lovinescu). Și, mai ales, am extins

cercetarea peste „categoria” *Psalmilor*, la care se limitează adesea investigațiile în domeniul religios al poeziei argheziene, cu o lipsă de sensibilitate religioasă și de știință teologică pe care numai viețuirea într-o epocă (post)modernă ca a noastră o poate justifica.

Din confesiunile poetice reiese că, după plecarea din Mănăstire, Arghezi a oscilat mai degrabă *nu între credință și tăgadă*, între a crede sau a nu crede (poetul nu prezintă, nici pe departe, semnalmentele tipice nietzscheene sau sartriene sau ivankaramazoviene ale ateului sau nihilistului), ci între *iubirea și ascultarea de Dumnezeu* (cu tot ce presupune ea: smerenie, lepădare de sine, răbdare nesfârșită, efort ascetic de rugăciune și contemplare a cuvintelor și a voinței lui Dumnezeu) și *duhul de răzvrătire*, purtător de grele îndoieli, care l-a măcinat și l-a biruit nu de puține ori (și care nu este deloc modern: cu el s-au luptat oamenii nu din primele veacuri creștine încoace, ci de la Cain până la noi).

Însă apetitul criticii literare moderne românești (care îl secondează pe cel general-european) spre a înțelege și a descifra mai repede și mai bine ipostaza *omului revoltat*, sentimentul de frondă și atitudinea de respingere și de negație a tot ce ține de Biserică, de teologia dogmatică sau de ritualurile sfinte, a dus la scoaterea în evidență și amplificarea mult peste măsura justă a situațiilor poetice în care autorul e în luptă cu Dumnezeu, Îl sfidează și hulește. Situații care, după cum cu onestitate observa Mircea Scarlat (caz rarisim de exeget onest, în critica noastră, care caută adevărul în ciuda propriei ideologii literar-estetice), nu sunt precumpănitoare în lirica lui Arghezi și nu depășesc în intensitate pocăința lui (*intensitate* ce reprezintă un element esențial, care nu a fost luat în calcul de uriașa majoritate a exegeților care s-au aplecat peste paginile poetului).

Lirica sa ne relevă două ipostaze principale: cea în care „Poetul /.../ Întârzie-n mândria tăcerii, solitar./ Visează pentru Domnul cu dulce[25] în zadar" (*Din nou*), în care nu-și poate învinge orgoliul sau insistența lui în rugăciune nu e plenară și dialogul visat cu Dumnezeu nu se stabilește, și cea în care imploră eliberarea de mândrie: „M-aș umili acum și m-aș ruga:/ Întoarce-mă, de sus, din calea mea" (*Psalm: Ca să te-ating, târâș pe rădăcină*), sau mărturisește direct: „Am fost vinerea la schit:/ M-am rugat și m-am smerit" (*Buna-vestire*).

Doar că, după cum spuneam, mărturisirea clară a credinței și a iubirii de Dumnezeu e încuiată sub zălogul de fier al obscurității stilistice, fiind obnubilată adesea sub o inflație de sentințe întortocheate și de termeni cu *ecou* negativ. Limbajul poetic abraziv, dur și colțuros indică celor care interpretează *după ureche*, după sonoritatea cuvintelor, mai degrabă afecte contrare exprimării iubirii și sensibilității.

Doar dacă e vorba de erotică mai înțelege critica să extragă pozitivul afectului din negativul expresiei, dar când se ajunge la Dumnezeu, pentru criticii literari e noapte fără stele...

Am explicat, de curând[26], printr-o exegeză detaliată și limpede, trăirea poetului după ieșirea din Mănăstire, așa cum reiese ea din poemul *Heruvim bolnav*, și în care fostul Ierodiacon se prezintă pe sine ca un adevărat Adam izgonit din Rai. Titlul ar fi fost mai clar dacă era *Adam bolnav* și nu *Heruvim bolnav*, pentru că în felul acesta a indus foarte mult în eroare (e drept că Adam a trăit ca un heruvim în Rai, până

---

[25] „Visează pentru Domnul cu dulce" e o exprimare perifrastică, în care îl imită expresiv pe Sfântul Dosoftei.

[26] A se vedea aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2018/11/01/erori-critice-intentionate/.

la cădere, dar acesta este un detaliu care cu greu ar fi putut persecuta conștiința lui Lovinescu, spre exemplu).

Însă inducerea în eroare e unul din scopurile principale ale lui Arghezi, care are oroare de afișarea publică a *emoțiilor pozitive*, de a face spectacol *impresionant* din intimitatea lui fragilă, din sensibilitatea lui cea mai pură, din „voia mea de bine, frumos și adevăr". Pentru că, orice ar fi făcut, „în van va să suspine/ Eroul meu din suflet de râsul celui prost" (*Rugă de vecernie*).

De aceea, aparent paradoxal, poetul nu apreciază ca fiind un gest artistic indecent a-și exprima senzualitatea febrilă și erotica expectativă, impulsurile presante ale instinctului sexual (tocmai pentru că le consideră *vulgare*, ordinare, prin nimic ieșite din comun și demne de protejat, dar și pentru că mărturisirea poetică e o formă de exorcizare care le diluează frenezia – a nu se extinde, cu ușurătatea plagiatului, această caracteristică la poeți sau scriitori pentru care vulgaritatea sau nerușinarea sunt *virtuți literare*!), dar găsește că e impudic să-și reveleze autenticul iubirii de Dumnezeu, într-o formă clară și de nepus sub rezervă.

Contestarea lui Dumnezeu (nu a existenței, ci a autorității Lui), în viața ca și în lirica lui Arghezi, are două mari motivații: neputința ascetică și revolta pe temeiul nedreptăților sociale.

Cel de-al doilea motiv nu e mai puțin relevant decât primul și el este exprimat vehement în poezii ca *Testament* sau *Rugă de seară.* Din același motiv, al idealurilor revoluționare de luptă socială, se considera și Eminescu un „demon" (*Înger și demon*, *Geniu pustiu* etc).

Rugă de seară e o rugăciune pentru a căpăta puteri demonice (cred că e unică în opera lui Arghezi, scrisă într-o perioadă tulbure pentru existența poetului, după ieșirea din

Mănăstire, fiind publicată la întoarcerea lui din peregrinările în Franța și Elveția, unde și-a câștigat existența muncind din greu).

Titlul e derutant, dar Arghezi e maestrul derutelor și face tot ce-i stă în putință pentru a pune cititorii *mediocri* pe o pistă falsă (sau incompetenți în materia lui teologic-duhovnicească de bază).

Iar rugăciunea aceasta întoarsă, către o putere demonică nedefinită, sună astfel:

„Demonic Infinit!/ Descinde-n mine cum descind/ Tenebrele la schit,/ În care sunete se-ntind/ Dintr-o cupolă spre zenit,/ Stropită-n creștet cu argint. //

Cu tine dorul am/ Să fiu răsplămădit și șters/ În slava mea de miligram/ De praf, suflat în univers./ Și dă-mi virtutea [puterea] unui bram[27] [brahman],/ Pământu-n vrăji să ți-l destram.//

Să-mi fie verbul limbă/ De flăcări ce distrug[28],/ Trecând ca șerpii când se plimbă;/ Cuvântul meu să fie plug. /.../

---

[27] Eminescu scria „Brahm" referindu-se la Brahma, într-o strofă rămasă în manuscris (2262), cca 1877, între variante ale poemului *Cu mâne zilele-ți adaugi*, strofă înrudită tematic cu *Rugăciunea unui dac*. Primele versuri ale acestei strofe: „La voi înnalț privirea-mi din nou Părinte Brahm/ Ți-aduc [aminte] ceasul, în care nu eram"...

Însă această strofă a văzut lumina tiparului în 1944, în vol. III de *Opere* editat de Perpessicius, p. 169. Pe când poemul lui Arghezi e publicat în 1910. În același timp, este evidentă aluzia lui Arghezi la finalul *Rugăciunii unui dac*: „Și-nghite-mă întreg, în haos,/ Umil, senin și mulțumit"...

A se vedea și M. Eminescu, *Opere*, II, ed. Perpessicius, 1943, p. 386, 389, unde, într-o variantă manuscrisă a *Luceafărului*, de asemenea apare „Brahm".

[28] Trei versuri („Și dă-mi virtutea [puterea] unui bram,/ Pământu-n vrăji să ți-l destram. // Să-mi fie verbul limbă/ De flăcări ce

O! dă-mi puterea să scufund/ O lume vagă, lâncezândă,/ Și să țâșnească-apoi, din fund,/ O alta, limpede și blândă. //

Și-nghite-mă întreg, în haos,/ Umil, senin și mulțumit/ Că las în urma mea repaos"...

O putere demonică s-ar pune, neîndoielnic, de acord să distrugă lumea aceasta, dar e greu de conceput că ar vrea, precum poetul, să renască o alta, „limpede și blândă", dominată nu de lupte fratricide (care demonilor le fac multă plăcere), ci de „repaos", adică de liniște și pace.

Dar și Arghezi înțelege că în sine se confruntă voințe diferite și că propensiunea lui spre pace și ascultare de Dumnezeu e înfruntată vijelios de duhuri oarbe și răzbună-

---

distrug") amintesc foarte mult de un poem al lui Blaga, *Noi și pământul*: „Atâtea stele cad în noaptea asta./ Demonul nopții ține parcă-n mâni pământul/ și suflă peste el scântei ca peste-o iască/ năprasnic să-l aprindă./ În noaptea asta-n care cad/ atâtea stele, tânărul tău trup/ de vrăjitoare-mi arde-n brațe/ ca-n flăcările unui rug./ Nebun,/ ca niște limbi de foc eu brațele-mi întind,/ ca să-ți topesc zăpada umerilor goi,/ și ca să-ți sorb, flămând să-ți mistui/ puterea, sângele, mândria, primăvara, totul./ În zori când ziua va aprinde noaptea,/ Când scrumul nopții o să piară dus/ de-un vânt spre-apus,/ în zori de zi aș vrea să fim și noi/ cenușă,/ noi și – pământul".

Subiectul poeziei e desigur altul (observăm însă că, pentru Blaga, iubirea nu e o forță care învie, înalță și spiritualizează, ci umilește și distruge, arde și aneantizează), dar ideea arderii pământului de către un demon și aluzia la vrăjitorie apropie surprinzător de mult cele trei versuri argheziene de poemul lui Blaga. Faptul că *Rugă de seară* apare în *Cuvinte potrivite*, volum publicat în 1927, pe când *Noi și pământul* e din 1919 (*Poemele luminii*) nu înseamnă că Arghezi s-a lăsat inspirat de Blaga, pentru că *Rugă de seară* a fost publicată mai întâi în revistă, în 1910. Și cred că Blaga a dezvoltat, într-un poem erotic, cele trei versuri argheziene.

toare, care vor să-i insufle elanuri revoluționare care nu-i stau în caracter:

„În mine se deșteaptă o-ntreagă omenire /.../ De unde vin aceștia? De und-acești eroi,/ Călăi, iobagi, apostoli, din noapte pân' la mine?/ De unde-această piatră [povară pe sufletul meu] cu fețe de noroi/ Și scăpărând cu focuri de-azur și de rubine? //

Le sunt dator odihna ce pleoapa nu-mi atinge?/ Le datoresc lumina și faptul crud că sunt?/ Cu mine omenirea, Părinte, se va stinge?/ Dă-mi pacea și răbdarea s-o caut și s-o cânt".

„Pacea și răbdarea" sunt virtuțile căutate și cultivate asiduu de orice ascet ortodox. Rugăciunea finală a poetului ne dezvăluie că o luptă cruntă s-a dat în sufletul său cu ispitele demonice și că, afară din Mănăstire, Arghezi continua războiul duhovnicesc.

O dovadă este și poemul *Răzbunare* (iarăși titlul e „pe dos"):

Din vălul nopții rupi o stea:
O guști și-o scuipi când strălucea.
Cu mâna bălăcind în undă,
Strici luna rece și rotundă.
Din valuri îți croiești stihare,
Scăldându-te-n lumini de mare.
Culegi grădinile de flori,
Le-nmănunchezi și le omori.
Te-nfășuri între corzi de harpe
Și de viole mute, șarpe!
Și-n fiecarele din noi
Știi să strecori chei mici și moi.

Diavole, jocul tău ajunge!
Pan te-a trântit și-acum te-mpunge.

Pan de aici nu e cel al lui Trakl sau al lui Blaga, e pur și simplu un simbol adoptat *ad hoc* pentru a-l reprezenta pe el însuși. Pan e *cântărețul*, adică poetul. Și el îl împunge pe diavol pentru că i-a înțeles „jocul”, i-a dejucat intențiile.

Lupta duhovnicească presupune tocmai această *împungere* permanentă între om și diavolii care îi strecoară în suflet tentații, „chei mici și moi”, cu care să îi deschidă inima și mintea pentru a accepta gânduri, idei, senzații pătimașe.

Mai întâi sunt cheițe „mici și moi”, pe care sufletul sau mintea, dacă nu e atentă și nu priveghează, nu le vede („mici”) și nu le simte prea bine („moi”), după care știe diavolul cum să le facă mărească și să le întărească în sufletul deschis cu aceste chei, care au părut inițial neimportante sau inofensive.

Însă e foarte veridică, în spirit ortodox, descrierea pe care Arghezi i-o face diavolului. Și e foarte interesant că opera lui de distrugere începe cu stelele și luna.

Diavolul rupe de plăcere, fără nicio trebuință, din bucuria de a face rău. „Din *vălul* nopții [din *catapeteasma* nopții] rupi o stea”: el încearcă să-i seducă pe cei care duc luptă ascetică pentru Dumnezeu. „O guști și-o scuipi când strălucea”: caută să înghită și să scuipe în Iad ceea ce strălucește, pe oamenii în care strălucește harul lui Dumnezeu, pe stelele Bisericii.

Și dacă nu poate să distrugă ceea ce a creat Dumnezeu, măcar schimonosește oglindirea frumuseții creației Lui în unda sufletului omenesc: „Cu mâna bălăcind în undă,/ Strici luna rece și rotundă”.

Însă, în același timp, în fața oamenilor se prezintă drept *înger de lumină*, după cum ne-a avertizat Sfântul Pavlos: „Din valuri îți croiești stihare,/ Scăldându-te-n lumini de mare". Adică îmbrăcând lumini false, pernicioase, sclipiri efemere, pentru ca să poată să înșele, neavând lumină în sine însuși.

Diavolul își croiește măreția, sfințenia falsă („stihare") din ce e mai instabil și mai impropriu pentru un om al păcii și al harului: „din valuri" și din „lumini de mare".

Înmănuncherea grădinilor de flori nu e pentru a face buchete, ci pentru a le omorî. La fel, atunci când el aduce oameni la un loc, nu e pentru a-i uni, ci pentru a-i ucide împreună.

Demonul se face coardă de harpă și de vioară, își subțiază aparențele până când înșală sensibilitatea umană. Numai că viorile lui sunt „mute", pentru că nu e în stare să cânte cu adevărat și, mai devreme sau mai târziu, se aude ori cacofonia lui, ori muțenia din spatele a ceea ce pare cântare.

„Jocul" pervers al diavolului nu e de neînțeles pentru cine e atent la ce gânduri și la ce intenții îi strecoară acesta în suflet zi de zi și clipă de clipă. De aceea spunea și Sfântul Apostol Pavlos că gândurile lui Satanas nu ne sunt necunoscute.

Însă Arghezi nu descrie doar ceea ce poate părea unora o ideologie anti-satanică în metafore poetice. Nu pune doar teoria în poezie.

Experiențele lui cu diavolii nu sunt de natură teoretică sau metaforică. Dar, pentru „prostul" care *râde*, poetul nu are altă soluție decât să le încifreze foarte bine în poezie. Într-o poezie ca *Schivnicie*:

Subt povârnișul caselor de șiță
Întârzia din ceruri o șuviță,

Oprită-n marea moartă a nopților din sat,
De-o cracă neagră de potop uscat.

Turmele albe de azur și foc
Încet s-au strămutat din loc.
S-a răsucit lumina în sine ca zuluful.
Cerul, dezumflat, și-a strâns burduful.

Vânt e? Geamăt e? Agonie este?
Spaimă liniștită stăpânește preste.
Al cui e glasul mare care bate?
Au vine din Psaltire? Au vine din cetate?

Dropii de beznă se târăsc îngenunchiate.

„Șuvița” sau „zuluful” luminii se răsucește în sine. Al luminii de seară. Ea „întârzia din ceruri”, pentru că orice lumină e mesagerul Cerului. Dumnezeu a creat lumina ca pe un vestitor al Său.

De aceea, orice licărire de lumină e o ramură de măslin pe marea potopului: „Oprită-n marea moartă a nopților din sat,/ De-o cracă neagră de potop uscat”.

Imaginile poetice argheziene sunt neobișnuite și cu totul de neînțeles pentru logica umană comună. Tocmai de aceea plagiatorii ar trebui să nu se repeadă spre a subtiliza exegeza mea, pentru că ei nu sunt în stare să dovedească cum se înțeleg texte poetice mult mai simple prin directețea mesajului, în comparație cu dificultatea maximă a unui *obscur* ca Arghezi.

Eminescu, Arghezi, Nichita Stănescu, Ion Barbu, dar și Blaga și Bacovia, reprezintă provocările cele mai mari pentru

orice hermeneut literar. Însă cei care își descoperă brusc veleități critice, doar citind articolele și cărțile mele și considerând că *nu vede nimeni* dacă mă plagiază, ar trebui, cum am spus, să dovedească mai întâi că sunt în stare să înțeleagă texte mult mai simple, până la a trece la culmile poeziei noastre moderne.

Văzând că aștept degeaba (din păcate) asemenea dovezi de generozitate și de abilitate critică, totodată, am început tot eu să scriu și despre poezia religioasă (evident și incontestabil religioasă), după cum ați văzut, pentru că *voinicii* care au luat în piept „piscul" arghezian sau eminescian n-au avut timp să ne arate că sunt în stare să se aplece nici măcar asupra unui material poetic pe care *ar fi fost firesc* să-l înțeleagă cu ușurință. Dar să închidem paranteza…

O ramură de lumină într-un „potop uscat", când invadează satul „marea moartă a nopților"...Oare despre ce coșmar vorbește Arghezi? Despre ce „agonie"? Nu e „geamătul" vântului, pentru că „cerul și-a strâns burduful" de nori și vânturi.

Nu e fenomen natural.

Cel care simte acestea este rugătorul ispitit. Și el știe că zgomotele și glasurile pe care le aude și spaimele pe care le trăiește nu sunt din lumea naturală. El știe că acestea i se întâmplă numai lui, pentru că i se întâmplă numai când se roagă. Când priveghează și se roagă.

Dacă nu s-ar ruga, nu s-ar stârni niciun *fenomen* de genul acesta. Întunericul nopții nu l-ar simți ca pe o „mare moartă" și ca pe un „potop uscat".

Pentru cine a citit *Filocaliile* și pe Sfinții Părinți sau e nevoitor ortodox cu adevărat nu e o ghicitoare această poezie a lui Arghezi. Din păcate, cei cărora le-au venit *fix* aceleași idei ca și mie, după câtva timp după ce mi-am expus public

comentariile, n-au avut *inspirația* să ne convingă prisositor că au și experiența necesară, din punct de vedere religios și literar, ca să pătrundă cu adevărat înțelesurile.

Cine are experiența rugăciunii intense către Dumnezeu știe că cel ce se roagă nu e niciodată singur, ci ajutat și întărit de Maica Domnului și de toți Sfinții și Îngerii Lui. Însă există perioade când Dumnezeu retrage simțirea acestui ajutor. Când „turmele albe de azur și foc”, ale Sfinților și ale Îngerilor, împreună cu care se simțea viteaz și puternic să înfrunte întunericul demonic, se retrag și îl lasă singur.

Atunci demonii prind curaj și îl înconjoară. Atunci spaima fără față învăluie sufletul ca un „potop uscat” și ca o „mare moartă”.

Nu sunt halucinații, sunt metafore ale simțirii duhovnicești a sufletului, traduceri în imagini ale unei frici copleșitoare, acaparante, paralizante, de care vorbește și Mircea Eliade în *Domnișoara Christina*.

Numai aparent e o frică provocată de întunericul nopții, pentru că nu acesta o produce. Frica firească de întuneric nu are nimic de-a face cu ce descrie Arghezi. Iar Arghezi nu are niciun motiv să descrie o frică firească legată de fenomenul natural al înnoptării. Ar însemna să spună despre sine că e mai fricos decât un copil, că e un iepure care tremură de umbra lui. Ceea ce nu e deloc cazul din câte știm despre Arghezi!...

E o „spaimă liniștită” atâta timp cât provocatorilor ei spirituali nu le îngăduie Dumnezeu să facă mai mult decât atât.

Dar se pot întâmpla și mai multe. Se poate întâmpla un „glas mare care bate”, și dacă sunetul nu e încă îndeajuns de înspăimântător, se pot vedea „dropii de beznă [care] se târăsc îngenuncheate”.

Și din punct de vedere grafic, ultimul vers este singularizat. Pentru că până aici totul ar putea fi, încă, justificat oarecum rațional sau încă nu depășește limitele unui anumit firesc (măcar aparent).

Faptul că ultima dâră de lumină, înainte să apună soarele, pare o șuviță care se efasează încet sau că întunericul nopții înghite satul ca o mare sau ca un potop poate provoca, cel mult, cum spune și poetul, o „spaimă liniștită".

Și chiar când începe să răsune un „glas mare", cititorul nu intră în panică, mai ales că poetul parcă vrea să-l liniștească, sugerându-i că poate veni „din Psaltire" sau „din cetate".

Dacă vine „din Psaltire" atunci e un glas lăuntric, dacă vine „din cetate", ar putea fi audibil cu urechea. Dar care cetate de lângă sat? Poetul e într-o cetate sau într-un sat?

Și care e sursa acestui „glas mare" care „bate" când se lasă noaptea peste sat, adică atunci când (după cum din literatură măcar știm cu prisosință) totul intră în somn și amorțire? Problema e că, cu cât am încerca să descoperim un firesc al lucrurilor, cu atât mai mult logica dispare…

Ar putea fi un glas spiritual, care să vină de la Dumnezeu, în situația în care vine „din Psaltire". Dar „dropiile de beznă" contrazic acest gând al poetului.

„Dropiile de beznă" care apar să completeze glasul elimină definitiv orice dispoziție firească sau pozitivă.

Mai mult decât atât: pe lângă formatul lor precis care nu reproduce un întuneric haotic, ci un grup de forme conturate rațional și conștiente, mișcarea lor e pe cât de logică (aparținând unor ființe raționale), pe atât de înfricoșătoare: „se târăsc îngenunchiate".

Numai că păsările nu pot merge în genunchi, decât dacă sunt păsări ale beznei infernale și scopul lor e să-l împiedice pe *schivnic* din asceza și nevoința lui.

Iar acestea nu sunt metafore, nici imaginație fantastică... Dacă ar fi așa, ar trebui să îl credem pe poet un delirant de frică pentru simplul motiv că a apus soarele și s-a înnoptat afară.

Poemul se numește *Schivnicie* și ar putea fi o rememorare din vremea când era închinoviat la Cernica. (Aceasta ar explica prezența satului, dar și un posibil ecou al cetății, de departe, deși subliniază mai mult imposibilul decât posibilul, pentru că un „glas mare" din București, care să se audă la Cernica, e dificil de conceput.)

Ne amintim și că în poemul citat mai sus, *Rugă de seară*, făcea următoarea comparație: „Descinde-n mine *cum descind/ Tenebrele la schit,/ În care sunete se-ntind/ Dintr-o cupolă spre zenit* (s. n.)". Ceea ce îmi întărește convingerea că poetul rememorează experiențe trăite *la schit*, ca *schivnic* (schimnic).

Iar „marea moartă a *nopților* din sat" sugerează că nu o dată a fost asaltat de ființele beznei, cele care se târăsc din Iad afară, zboară în văzduh și au putere să ne ispitească, ci au fost multe nopți de felul acesta...

Se întâmplă, în unele poeme, ca poetul să rememoreze experiențele sale monahale. Iar încercări duhovnicești de felul acesta, puse în oglinda experiențelor filocalice ortodoxe, sunt autentice, sunt proprii asceților creștini răsăriteni. Și nu cred că mai aveam, în literatura română, descrieri ale unor astfel de experiențe ale războiului duhovnicesc cu demonii.

În altă ordine de idei, îmi amintesc că Ovidiu Crohmălniceanu a exprimat opinia că Arghezi nu prea s-a raportat la Hristos. Eu cred că această opinie este eronată, datorată neputinței criticului de a pătrunde cu adevărat în mesajul

religios al poemelor argheziene. Epifania însăși așteptată și cerșită de poet e posibilă în virtutea întrupării Fiului lui Dumnezeu. Întreaga atitudine religioasă a lui Arghezi (care include și raportarea lui la timp, la moarte și la veșnicie) presupune cunoașterea și însușirea în amănunt a opticii creștine, a învățăturii Evangheliei în Biserica Ortodoxă.

Faptul că poetul nu rostește numele Mântuitorului prea des nu înseamnă deloc că învățătura Lui, asumată prin cărțile ambelor Testamente, prin hermeneutica Sfinților Părinți și prin cărțile liturgice ale Bisericii, nu e prezentă cu prisosință în gesturile, cuvintele și atitudinile sale poetice. E adevărat însă că, în această privință, Arghezi e la fel de abstrus ca și Eminescu.

Arghezi a meditat la cuvintele Scripturii și reflecțiile lui teologice, ca și la Eminescu, trebuie descoperite și înțelese cu atenția cuvenită. Am făcut observații în trecut în legătură cu acest subiect, dar acum vreau să mă opresc la un poem, *Cei doi orbi*, care trimite explicit la o minune a Domnului:

Mergându-Și Domnul drumurile sfinte,
Doi orbi ieșiră Domnului nainte.
Legați de braț și spânzurați în bâte,
Păreau, iscați din depărtare,
O plăsmuire cu-arătări urâte,
Cu coarne, cu spinări și opt picioare.

Născuți în beznă ca-ntr-un mâl de apă,
Ei au rămas încătușați de-o groapă
Și s-au târât și-au dibuit domol,
Ca mărăcinii fără de tulpină
Pe-o ne-ntreruptă margine de gol,
Între lumină și-ntre rădăcină.

– Mântuitorule! strigară cât putură,
Trimite orbilor căutătură.
Spintecă gloata cu Cuvântul,
Că ne strivesc bolnàvii și ne ceartă,
Și poruncește a cădea pământul
De pe lumina ochilor-ne moartă.

Iisus întinse mâna și
S-a luminat lumea de zi.

Poezia lui Arghezi descoperă amănuntele asupra cărora Evanghelia nu mai insistă, pentru că dacă ar fi insistat de fiecare dată pe detalii romanești, pe descrieri și explicații, Noul Testament ar fi trebuit să aibă zeci de volume. Iar dacă ne amintim cuvintele Sfântului Ioannis Apostolul și Teologul, că dacă s-ar fi scris tot ce a spus și a făcut Mântuitorul, lumea nu ar fi putut să cuprindă cărțile acestea, cu atât mai mult înțelegem că Evanghelia pe care o avem e rezumatul rezumatelor și chintesența chintesențelor și că, în mod intenționat, Dumnezeu nu a vrut să ne lase decât o mărturie scriptică extrem de scurtă și laconică, pentru ca să ascultăm de Biserică, să Îl căutăm pe El și nu să ne pierdem în a citi și a specula pe câmpii.

De aceea poetul își permite să întregească tabloul evanghelic cu imagini *realiste*. Nu reale, dar realiste! Poemul nu e rodul unei revelații, dar nici nu e un act artistic care să încerce *să completeze* trufaș relatarea biblică. Arghezi nu e aici un orgolios, ci un om care a cunoscut suferința, care a fost ultra-atent și sensibil și la suferințele altora, și din experiența

vieții sale a putut reconstitui drama celor doi orbi care au cerut și au primit de la Mântuitorul vindecarea cecității lor.

Poetul a știut, din predica Sfinților Părinți, că orbii din Israel, în vremea Domnului, erau cerșetori, ca unii care nu puteau munci ca să se întrețină singuri. Condiția lor era jalnică. Trăiau ca ultimii oameni, ca și leproșii, care erau izolați de societate.

Cei doi erau „legați de braț și spânzurați de bâte” pentru că nu se puteau încrede decât în ajutorul reciproc pentru a merge fără să se împiedice la fiecare pas. Nu îi ajuta nimeni. Și această înfrățire pentru a putea trăi și a putea păși pe pământ i-a făcut să pară o singură ființă monstruoasă, desfigurată: „cu coarne, cu spinări și opt picioare”. Ca un păianjen oribil, pentru că cei doi erau slabi și nemâncați și picioarele lor nu se deosebeau de bâtele noduroase cu care se ajutau ca să meargă.

Păreau, laolaltă, o creatură demonică, o făptură a Iadului, menită să producă spaimă oamenilor, oroare. Oamenii erau terifiați văzându-i, înfricoșându-se ca de niște ființe blestemate de Dumnezeu. Pentru că boala era un semn al blestemului, o pedeapsă dumnezeiască. Și ceea ce Dumnezeu pedepsește, oamenii nu pot să iubească sau să accepte. Ceea ce este un mare adevăr. Dar problema e că noi nu știm, neavând vedere duhovnicească, cine e și cine nu e blestemat de Dumnezeu, care sunt motivele pentru care oamenii suferă: din cauza păcatelor lor sau din cauză că sunt Sfinți (ca Iov și ca mulți alții), din motive binecuvântate sau din cauze știute numai de Dumnezeu.

Dar a trebuit ca Dumnezeu să Se facă om și să vină pe pământ pentru ca să aflăm că nu trebuie să ne batem joc de suferința altora, cu atât mai mult cu cât e mai groaznică, ci să încercăm să o ameliorăm. Astăzi se insistă pe asistența

socială, pe a acorda ajutor celor în boală și în nevoie, dar se uită că învățătura lui Hristos a încetățenit această atitudine, că lumea antică nu avea nicio compasiune pentru cei chinuiți de boli și sărăcie.

Și minunea uluitoare e că tocmai Dumnezeu, „mergându-și pe drumurile sfinte", Care săvârșea calea propovăduirii Sale, Se oprește să cerceteze „o plăsmuire...cu coarne, cu spinări și opt picioare".

Poemul lui Arghezi e o adevărată predică...

Dumnezeu Se oprește pentru că numai El le cunoștea viața lor, numai El știa că, „născuți în beznă ca-ntr-un mâl de apă,/ Ei au rămas încătușați de-o groapă". Erau oameni ai râpelor, oameni ai pământului, trăiau în gropi, nediferențiați parcă încă prea bine de pământul din care a fost zidit omul, pentru că ei pipăiau pământul toată ziua, neputând face altceva. De aceea, bezna în care s-au născut și trăiau era „ca un mâl de apă", pentru că ei nu puteau face prea bine separație între lucruri, după cum ei înșiși păreau că nu sunt defintiv separați de pământ.

Aluziile metaforice ale lui Arghezi sunt foarte semnificative: „cei doi sunt ca mărăcinii fără de tulpină/ Pe-o nentreruptă margine de gol,/ Între lumină și-ntre rădăcină". Suspendați, adică, într-un gol de întuneric, între lumina pe care n-o vedeau și rădăcina pe care n-o aveau.

Dar cei doi orbi, în poezia lui Arghezi, strigă către Domnul numindu-L „Mântuitorul" și „Cuvântul". Unii ar putea cârti, susținând că e o inadvertență, însă Arghezi le introduce în vocabular asemenea titulaturi o dată pentru că ele sunt specifice Creștinismului, dar mai ales pentru că orbii aveau, în adâncul sufletului lor, încredințarea că Acesta, spre Care strigă, este Cuvântul lui Dumnezeu și Mântuitorul

lumii: „Și poruncește a cădea pământul/ De pe lumina ochilor-ne moartă”.

Nu l-au numit astfel, în realitate, dar nădejdea lor din suflet, pentru care au strigat cu credința că li se va dărui vederea ochilor, arată că în ei ardea simțirea aceasta despre El.

Cerându-I: „Despică gloata cu Cuvântul”, orbii se roagă Domnului ca Celui care a despicat marea și Care a despărțit apele de uscat și are puterea să îi vadă, să îi audă în marea de oameni și să-i vindece. Iar a face să cadă pământul de pe lumina ochilor e de asemenea un gest pe care numai Creatorul lumii și al oamenilor putea să îl facă.

Și Mântuitorul face după credința lor! Le confirmă că El este Cuvântul lui Dumnezeu și Dumnezeu: „Iisus întinse mâna, și/ S-a luminat lumea de zi”.

S-a luminat lumea și pentru ochii lor, ca în prima zi a creației. Cel ce a despărțit lumina de întuneric, ziua de noapte, în prima zi a Facerii, a despărțit și lumina ochilor lor de întunericul orbirii și de noaptea nevederii.

Aci sosi pe vremuri[29]

Când am scris despre poezia lui Ion Pillat[30], nu m-am oprit și la poemul evocat în titlu, pentru că am considerat atunci că exegeza noastră a insistat prea mult în a-l indica drept *capodopera* poetului. Nu sunt neapărat împotriva acestei opinii, dar mi s-a părut un semn de inerție inexplicabilă, întrucât și alte poeme ar fi meritat o atenție deosebită.

De aceea m-am decis să *revizitez* acest poem:

La casa amintirii cu-obloane și pridvor,
Păienjeni zăbreliră și poartă, și zăvor.

---

[29] Articol publicat inițial aici:
https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/10/aci-sosi-pe-vremuri/.

[30] Am scris și publicat, în anul 2012, o serie de exegeze la opera poetică a lui Ion Pillat. Ele s-au regăsit, la finele anului, în cartea mea, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 4, Teologie pentru azi, București, 2012, *cf.* https://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/22/epilog-la-lumea-veche-i-4/.

Ulterior, am republicat, într-o formă revăzută, aceste analize literare, în două episoade, aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2017/08/31/ion-pillat-culorile-amintirii-1-actualizat/;

https://www.teologiepentruazi.ro/2017/09/05/ion-pillat-culorile-amintirii-2-actualizat/.

Acestea au intrat în cartea mea, *Epilog la lumea veche*, vol. I. 3, ediția a doua, București, 2017, *cf.*

https://www.teologiepentruazi.ro/2017/10/02/epilog-la-lumea-veche-vol-i-3-editia-a-doua/.

Iar hornul nu mai trage alene din ciubuc
De când luptară-n codru și poteri, și haiduc.

În drumul lor spre zare îmbătrâniră plopii.
Aci sosi pe vremuri bunica-mi Calyopi.

Nerăbdător bunicul pândise de la scară
Berlina legănată prin lanuri de secară.

Pe-atunci nu erau trenuri ca azi, și din berlină
Sări, subțire,-o fată în largă crinolină.

Privind cu ea sub lună câmpia ca un lac,
Bunicul meu desigur i-a recitat „Le lac”.

Iar când deasupra casei ca umbre berze cad,
Îi spuse „Sburătorul” de-un tânăr Eliad.

Ea-l asculta tăcută, cu ochi de peruzea...
Și totul ce romantic, ca-n basme, se urzea.

Și cum ședeau...departe, un clopot a sunat,
De nuntă sau de moarte, în turnul vechi din sat.

Dar ei, în clipa asta simțeau că-o să rămână...

De mult e mort bunicul, bunica e bătrână...

Ce straniu lucru: vremea! Deodată pe perete
Te vezi aievea numai în ștersele portrete.

Te recunoști în ele, dar nu și-n fața ta,
Căci trupul tău te uită, dar tu nu-l poți uita...

Ca ieri sosi bunica...și vii acuma tu:
Pe urmele berlinei trăsura ta stătu.

Același drum te-aduse prin lanul de secară.
Ca dânsa tragi, în dreptul pridvorului, la scară.

Subțire, calci nisipul pe care ea sări.
Cu berzele într-însul amurgul se opri...

Și m-ai găsit, zâmbindu-mi, că prea naiv eram
Când ți-am șoptit poeme de bunul Francis Jammes.

Iar când în noapte câmpul fu lac întins sub lună
Și-am spus „Balada lunei” de Horia Furtună,

M-ai ascultat pe gânduri, cu ochi de ametist,
Și ți-am părut romantic și poate simbolist.

Și cum ședeam... departe, un clopot a sunat
– Același clopot poate – în turnul vechi din sat...

De nuntă sau de moarte, în turnul vechi din sat.

Introducerea în materia amintirii o constituie patru versuri, în care ni se prezintă adevăratul prezent: cel al ruinei.

Zăvorul încuie poarta de la „casa amintirii”, precum la Arghezi, în *Duhovnicească*. Iar păienjenii *zăbrelesc* totul. Nici din interiorul casei nu vin semne de viață: ciubucul hornului

e imobil ca și ceasul bunicului (*Odaia bunicului*), care „demult e mort”.

Poemul e împărțit în două părți, corespunzătoare celor două falii temporale evocate: timpul bunicilor și timpul nepoților. Autorul semnalează însuși această împărțire prin așezarea în centrul poeziei a altor patru versuri exprimând o reflecție asupra curgerii timpului, prin care ni se indică precis și tema poeziei.

Între cele două părți există numeroase elemente de simetrie, care fac ca cele două epoci să se privească în oglindă, constatându-se doar schimbarea unor elemente exterioare, care țin de mode trecătoare, nu și a instinctelor vitale fundamentale și a cosmosului mare (*nisipul*, *lanul de secară* și *lacul câmpiei*).

Și poezia își schimbă veșmintele ca și cutuma vremii, devenind din romantică simbolistă, după cum trăsura înlocuiește berlina, iar trenurile înlocuiesc trăsurile. Atitudinea aceasta ne dezvăluie adevărata opinie a poetului despre școlile și curentele literare, pe care le consideră, implicit, aspecte care țin de mode și vremuri și care nu exprimă esența poeziei. „Clasicist”, „tradiționalist”, „modernist” etc, devin epitete superflue, din perspectiva acestui poem.

Poezia, romantică sau simbolistă, ritmează epoca, exprimându-i idealurile și sensibilitatea. Ea este însă și un receptacol al ritmurilor esențiale, ancestrale.

De fapt, sunt trei epoci evocate: două trecute și una prezentă. Și niciun viitor – alternanța timpurilor verbale (perfect simplu, imperfect, prezent, perfect compus) este mai mult decât semnificativă.

Viitorul nu mai are rost să fie evocat, el e o oglindă a ceea ce a fost, în linii mari, după cum susținuse și Eminescu: „Viitorul și trecutul/ Sunt a filei două fețe” (*Glossă*).

Prezentul e al ruinei, forța evocatoare a poetului îmbrățișând cu nostalgie și disperare trecutul, surprins în două ipostaze: cel al propriei adolescențe și cel al tinereții bunicilor.

Nepotul se vede reconstituind aventura existențială a bunicului, după cum fata „cu ochi de ametist" e o reîntinerire a celei „cu ochi de peruzea".

Ca la Eminescu, evocarea paradisului e intim legată de refacerea cuplului primordial.

Cristian Livescu a remarcat că:

> „Nostalgia paradisului primordial ajunge acum o dominantă a liniei pillatiene. [...]
>
> În *Aci sosi pe vremuri* [...] e retragerea din lume a perechii primordiale, mitice, întemeietoare de neam sau de clan și a unei tradiții de comportament. [...]
>
> Scenariul mitului sosirii – pe vremuri – a bunicii Calyopi [...] duce la descoperirea tâlcurilor adânci ale existenței [...] conservând misterul *demultului* printr-o actualizare la nesfârșit.
>
> ...*Aci sosi pe vremuri* e și o interesantă artă poetică, ea tălmăcind un mod de a concepe poezia, ca reîmprospătare (repovestire, reînscenare) a mitului [...]"[31].

Totul e nou și totuși totul se repetă („Toate-s vechi și nouă toate"...). Ciclul existențial se reia. Și totuși nimic nu se repetă...

Filosofia poetică pare simplă, dar e mai adâncă decât pare. După cum câmpia pare un lac, sugerând o viață de adâncime care nu se vede.

---

[31] *Cf.* Ion Pillat, *Poezii*, Ed. Minerva, București, 1989, p. 386-387.

Două scurte imagini peisagistice sunt adevărate idiograme, inscripții pe portretul unei vieți...

Prima privește epoca bunicilor: „În drumul lor spre zare îmbătrâniră plopii”. Timpul e receptat aici ca o cale, ca un drum vertical, în sus, spre zarea cerului.

Sensul vertical indică de fapt direcția vieții bunicilor. Existența nu trebuie cercetată într-o recapitulare istorică pe orizontală. Plopii îmbătrânesc vertical: viața bunicilor nu trebuie căutată în casa în ruină, cu zăvor la poartă și horn care nu mai respiră. Călătoria lor a fost dintotdeauna „spre zare”, mai ales că bunicul a fost „păstor de oameni”, cum ni se spune în alt poem: „Ai adormit în raiul din slovele scripturii,/ Tu, ce-odihnești la umbră de codri șoptitori. // Te-ai cununat cu moartea ca-n basmul Mioriței/ Păstorule, de oameni, bunicule” (*Mormântul*).

Acest lucru poate explica de ce poetul sare o generație și se raportează la bunici, nu la părinți...

A doua imagine privește al doilea trecut evocat, al tinereții autorului însuși: „Cu berzele într-însul amurgul se opri...”. E o pietrificare crepusculară, care înnemurește berzele prin înmărmurire. E o încremenire picturală a berzelor în amurg, încremenirea pe care o dă arta, care conservă în chihlimbarul său clipa și o face să traverseze asfințitul existenței pământene, trecătoare.

Berzele înțepenesc, amurgul se oprește numai pentru a le conține în sine și a trece cu ele pragul timpului dincolo de amurg.

Sunt două idiograme peisagistice, în care peisajul e metonimizat și profund spiritualizat, definind cele două spiritualități: a bunicului și a nepotului, a Preotului și a poetului.

Prima e caracterizată de la bun început de profilul ascensiunii „spre zare”, spre zarea eternă, existență pe care o străjuiește facla plopilor arzând în focul timpului. A doua e o încremenire diafană a saltului spre înălțimi.

Însă nepotul, deși s-a schimbat epoca, inclusiv cea literară, are gusturi apropiate de ale bunicului, în materie de poezie. Căci dacă bunicul recita din Heliade-Rădulescu și Lamartine, nepotul îi alege pe Horia Furtună și „bunul Francis Jammes”. Această preferință a ambilor reprezintă un vector esențial pentru a se putea înțelege sensul conservării tradiției. Lamartine și Francis Jammes, în literatura franceză, sunt percepuți ca poeți religioși, creștini. La noi, ca totdeauna, lucrurile sunt alambicate...

Finalul e concluziv, rezumat într-un vers cu *ecou* larg: „De nuntă sau de moarte, în turnul vechi din sat”.

Clopotul deșteaptă ecoul unei poezii sempiterne.

Din ceas dedus/ Joc secund[32]

Din ceas, dedus adâncul acestei calme creste,
Intrată prin oglindă în mântuit azur,
Tăind pe înecarea cirezilor agreste,
În grupurile apei, un joc secund, mai pur.

Nadir latent! Poetul ridică însumarea
De harfe răsfirate ce-n zbor invers le pierzi
Și cântec istovește: ascuns, cum numai marea,
Meduzele când plimbă sub clopotele verzi.

Creația poetică este „adâncul acestei calme creste". Ea este *dedusă* „din ceas", din contingent, din temporalitate, pentru a fi înălțată „în mântuit azur".

Călinescu a indicat ieșirea din contingență, dar nu a văzut în „mântuit azur" decât semnificația de „pură gratuitate" a artei. Mă îndoiesc foarte tare că Ion Barbu s-a gândit la gratuitatea artei prin această metaforă cu rezonanță ortodoxă incontestabilă.

Poezia este „adâncul" unui „creste": o înălțime care are adâncime. Sau poezia este „adâncul", reflectarea unei „calme creste" celeste, a unei înălțimi cerești a idealului, în „oglinda" sufletului uman.

Înălțimea e „calmă", nu abruptă, nu vertiginoasă, nu născătoare de reflecții amețitoare sau de goluri în suflet.

---

[32] Articol publicat inițial aici:

https://www.teologiepentruazi.ro/2019/02/14/din-ceas-dedus-joc-secund/.

„Creasta”, înălțimea idealului care se răsfrânge în suflet, are nevoie să intre, împreună cu sufletul, în „mântuit azur”, în Cerul mântuirii lui Dumnezeu.

Poezia e oglindirea înălțimii idealului în adâncul sufletului uman și exprimarea lui în cuvinte care să invoce un „mântuit azur”, care să indice un Cer albastru al mântuirii sufletului.

„Cirezile agreste” trebuie înecate, adică, așa cum Barbu spunea altădată, trebuie abandonată poezia rurală nesemnificativă, care nu înalță.

„Grupurile apei” sugerează recunoașterea, printr-o formulă poetică *geometrică*, a unui caracter profund organizat al materiei, a existenței unei armonii profunde în materie, a totalei lipse de hazard în structura universului, chiar și în alcătuirea fluidului, care pare a nu se lăsa *grupat*.

Poezia e ca adâncul unei ape și ea trebuie grupată, geometrizată. Materialul poetic care e limba, cuvântul, e fluid ca apa, instabil, aparent într-o stare de dezorganizare, de haos lingvistic. Poezia trebuie să intuiască structura de adâncime a limbii, geometria ei, alcătuirea moleculară a cuvintelor și a mării vocabularului, dincolo de consonanțe lexicale aparente.

Despre aceasta vorbise înainte și Eminescu, cuprins de „adânca sete a formelor perfecte” (*Icoană și privaz*), care căuta „măsura” ce poate să fie „ca toamna mierea-n faguri” (*Iambul*) – avea în vedere dulceața melosului poetic în hexagoanele fagurilor metrici.

Despre „jocul secund” s-a spus că este o aluzie la filosofia platonică, unde jocul prim e al Demiurgului, jocul secund înseamnă întruparea ideii pure în fenomenal, iar poetului îi revine de abia jocul terț, impur. Cu alte cuvinte,

poezia ar trebuie să fie un „joc secund”, care să se apropie de caracterul demiurgic al actului creator.

Dar putem citi și altfel: în comparație cu jocul apei, care naște „grupuri”, poezia trebuie să fie „un joc secund, mai pur”, pentru că pe ea o naște nu reflexia unei oglinzi acvatice iraționale, ci reflexivitatea conștiinței și a rațiunii umane.

Ion Barbu respinge poezia descriptivă, care nu e în stare să reflecte decât realitatea imediată, poezia mimetică.

Imaginea poetică care oglindește „creasta” înălțimilor spirituale trebuie să fie „mai pură” decât imaginea oglindită în apă a unui pisc! Oglinda spiritului uman trebuie să fie mai pură ca apa care oglindește munții! Trebuie, adică, să acceadă la semnificații înalte, spirituale, și să comunice simboluri ale realității *pure*, transcendente.

Și, dacă în prima strofă ni s-a spus că înălțimea are adâncime, în al doilea catren ni se spune că adâncimea are înălțime: „Nadir latent!”. Nadirul fiind punctul, în adâncime, care corespunde zenitului ceresc, în înălțime…

E necesar să remarcăm că metafora centrală a poemului este apa, „adâncul”. Acesta este simbolul de bază, în jurul căruia roiesc toate celelalte imagini.

Poezia e „adâncul” (strofa întâi”), e „marea” (strofa a doua).

„Cântecul” (poezia, adică) trebuie să fie „ascuns”, neauzit cu auzul ordinar, așa cum nu se aude mersul meduzelor pe sub clopotele de valuri ale mării. Ion Barbu insistă pe surdina semnificațiilor adânci ale poeziei, care nu trebuie exprimate fără catapeteasma simbolurilor, ci trebuie cunoscute numai prin inițiere, prin instruire.

Prezența metaforei „clopotelor” transformă *marea poeziei* într-un templu a cărui acustică perfectă se vede în lipsa sunetului material.

Mircea Scarlat a considerat că Ion Barbu s-a inspirat din *Egipetul*: „Marea-n fund clopote are, care sună-n orice noapte,/ Nilu-n fund grădine are, pomi cu mere d-aur coapte”…

La Eminescu, marea și Nilul păstrau, ca într-o memorie milenară a apei, imaginea unei lumi dispărute, oglindă care nu putea fi citită decât printr-o capacitate poetică deosebită, reflexivă și contemplativă.

E foarte posibil ca Ion Barbu să se fi gândit la acest tip de oglindire, pe care trebuie să îl reprezinte poezia, care are nevoie nu să oglindească direct realitatea, ci să o reflecte prin oglinda spiritului.

„Cântecul” acesta, „ascuns, cum numai marea,/ Meduzele când plimbă sub clopotele verzi”, este identic cu cel enunțat de poet anterior, în poezia *Timbru*: „Ar trebui un cântec încăpător, precum/ Foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare”. Atât foșnirea sării în mare, cât și plimbarea meduzelor pe sub clopotele verzi de apă sunt inaudibile, imperceptibile pentru auzul uman obișnuit.

Însă această absență a sunetului material traduce opera poetului de „însumare de harfe răsfirate”: ar putea fi o însumare de cântece poetice, de viziuni poetice.

În celălalt poem, *Timbru*, Barbu considera că e nevoie ca poezia să se asemene fie cu „un cântec încăpător, precum/ Foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare”, cu totul subtil și discret, adică, fie cu „lauda grădinii de îngeri, când răsare/ Din coasta bărbătească al Evei trunchi de fum”, lauda îngerească fiind „ca un glas de ape multe și ca un glas de trăsnete tari, zicând: *Alliluia!*” (Apoc. 19, 6, *Biblia 1688*).

Așa trebuie să fie poezia: ori cântec în surdină, ori cântare ca a Îngerilor care înfricoșează și copleșește sufletul…

Iar „însumarea de harfe răsfirate” care trebuie *ridicată*, înălțată în zbor, e un echivalent al înălțării pe aripile inspirației.

Adâncul mării, al poeziei, e întotdeauna direct proporțional cu înălțimea inspirației și a cugetării.

Cuprins

Geneza creștină în opera lui Eminescu (3-7)

Noaptea de decemvrie (8-15)

Accente pe relația lui Blaga cu tradiția românească, spirituală și poetică (16-47)

Din nou Arghezi... (48-67)

Aci sosi pe vremuri (68-74)

Din ceas dedus/ Joc secund (75-79)

BIBLIOTECA
Teologie pentru azi

1. *Acatistul Nunții* (35 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/01/acatistul-nuntii/

2. *Troparul, Condacul și Acatistul Fericitului Serafim Rose al Platinei* (20 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/01/troparulcondacul-si-acatistul-fericitului-serafim-rose-al-platinei/

3. *Lumea postmodernă și depersonalizarea omului* (335 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/01/lumea-postmoderna-si-depersonalizarea-omului/

4. *Viața lui Adam și a Evei* (27 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/03/viata-lui-adam-si-a-evei/

5. *Teologia îndumnezeirii* (202 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/03/teologia-indumnezeirii/

6. *Twitter pentru azi (vol. 1)* (32 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/04/twitter-pentru-azi-vol-1-2009/

7. *Bucuria comuniunii (vol. 1)* (280 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/06/bucuria-comuniunii-vol-1/

8. *Pelerina Egeria și Cultul ortodox* (60 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/07/pelerina-egeria-si-cultul-ortodox/

9. *Biblia Satanică* (157 pagini), ca text auxiliar al cărții: *Lumea postmodernă și depersonalizarea omului*.
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/12/biblia-satanica-editie-exclusiv-online-ro/

10. *Traduceri patristice (vol. 1)* (73 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/19/traduceri-patristice-vol-1-2009/

11. *Bucuria comuniunii (vol. 2)* (309 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/26/bucuria-comuniunii-vol-2/

12. *Fragmentarium (vol. 1)* (126 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/26/fragmentarium-vol-1/

13. *Nichita Stănescu. Fenomenul limbii poezești* (disertație de master) (155 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/10/26/nichita-stanescu-fenomenul-limbii-poezesti/

14. Sfântul Sfințit Mucenic Irineu al Lyonului, *Contra ereziilor (vol. 1)* (341 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/03/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-ereziilor-vol-1/

15. *Bucuria comuniunii (vol. 3)* (248 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/07/bucuria-comuniunii-vol-3/

16. *Teologia vederii lui Dumnezeu* (252 pagini): introducere la teza doctorală:
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/18/teologia-vederii-lui-dumnezeu/

17. *Vederea lui Dumnezeu în teologia Sfântului Simeon Noul Teolog* (teză doctorală) (287 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/18/vederea-lui-dumnezeu-in-teologia-sfantului-simeon-noul-teolog/

18. Sfântul Sfințit Mucenic Irineu al Lyonului, *Contra ereziilor (vol. 2)* (457 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/23/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-ereziilor-vol-2/

19. *Bucuria comuniunii (vol. 4)* (449 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2009/12/12/bucuria-comuniunii-vol-4/

20. *Bucuria comuniunii (vol. 5)* (366 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/01/02/bucuria-comuniunii-vol-5/

21. *Fragmentarium (vol. 2)* (270 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/01/13/fragmentarium-vol-2/

22. *Cuvinte cu amândouă mâinile* (82 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/01/21/cuvinte-cu-amandoua-mainile-2010/

23. *Bucuria comuniunii (vol. 6)* (144 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/02/11/bucuria-comuniunii-vol-6/

24. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 1)* (377 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/03/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-1/

25. *Antim Ivireanul: avangarda literară a Paradisului. Viața și Opera (teză doctorală)* (561 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/10/antim-ivireanul-avangarda-literara-a-paradisului-viata-si-opera-2010/

26. *Aspecte dogmatice ale imnologiei ortodoxe. Săptămâna Patimilor și Săptămâna Luminată* (teză de licență) (212 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/03/23/saptamana-patimilor-si-saptamana-luminata-teza-de-licenta-2010/

27. *Bucuria comuniunii (vol. 7)* (315 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/04/01/bucuria-comuniunii-vol-7/

28. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 2)* (128 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/04/12/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-2/

29. *Bucuria comuniunii (vol. 8)* (382 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/04/29/bucuria-comuniunii-vol-8/

30. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 3)* (191 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/06/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-3/

31. *Epilog la lumea veche (I. 1)* (506 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/14/epilog-la-lumea-veche-i-1/

32. *Twitter pentru azi (vol. 2)* (35 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/25/twitter-pentru-azi-vol-2-2010/

33. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 4)* (388 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/05/30/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-4/

34. *Epilog la lumea veche (I. 2)* (378 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/04/epilog-la-lumea-veche-i-2/

35. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 5)* (175 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/06/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-5/

36. *Teologia mântuirii la Sfântul Marcu Ascetul* (disertație de master) (154 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/09/teologia-mantuirii-la-sfantul-marcu-ascetul-2010/

37. *Bucuria comuniunii (vol. 9)* (188 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/20/bucuria-comuniunii-vol-9/

38. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 6)* (130 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/27/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-6/

39. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 7)* (76 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/06/30/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-7/

40. Sfântul Epifanie al Salaminei, *Despre măsuri și greutăți și numere și alte lucruri care sunt în Dumnezeieștile Scripturi* (100 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/07/16/sfantul-epifanie-al-salaminei-despre-masuri-si-greutati-2010/

41. PS. Acad. Melchisedec Ștefănescu, *Viața și Scrierile lui Grigorie Țamblac* (adaptare a textului ed. din 1884) (138 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/08/21/ps-acad-melchisedec-stefanescu-viata-si-scrierile-lui-grigorie-tamblac-versiune-adaptata2010/

42. Sfântul Sfințit Mucenic Antim Ivireanul, *Sfătuiri creștine-politice* (text adaptat) (33 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/08/29/sfantul-antim-ivireanul-sfatuiri-crestine-politice-2010/

43. Sfântul Varlaam al Moldovei, *Răspunsul împotriva Catehismului calvin* (text adaptat) (52 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/09/22/sfantul-varlaam-al-moldovei-raspunsul-impotriva-catehismului-calvin-2010/

44. *Traduceri patristice (vol. 2)* (347 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/10/06/traduceri-patristice-vol-2/

45. PS Damaschin Dascălul, *Învățături pentru șapte Taine* (text transliterat și adaptat) (27 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/10/26/ps-damaschin-dascalul-invataturi-pentru-sapte-taine-2010/

46. Dorin Streinu, *Opere alese, vol. I, Despre mine însumi (Jurnal de scriitor. Fragmente)* (526 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2010/12/12/dorin-streinu-opere-alese-vol-i-2010/

47. *Traduceri patristice (vol. 3)* (288 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/02/traduceri-patristice-vol-3/

48. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 2)* (160 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/07/dorin-streinu-opere-alese-vol-2/

49. *Epilog la lumea veche (I. 3)* (256 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/08/epilog-la-lumea-veche-i-3/

50. *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă (vol. 1)* (237 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/31/studii-de-teologie-dogmatica-ortodoxa-vol-1/

51. *Cuvintele duhovnicești (vol. 1)* (390 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/02/12/cuvintele-duhovnicesti-vol-1/

52. *Bucuria vine de departe* (carte dialogică cu Prof. Otilia Kloos) (55 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/03/21/bucuria-vine-de-departe-2011/

53. *Cuvintele duhovnicești (vol. 2)* (558 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/03/26/cuvintele-duhovnicesti-vol-2/

54. *A vedea și a fi văzut (vol. 1)* (460 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2011/04/16/a-vedea-si-a-fi-vazut-vol-1/

55. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 8)* (549 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/06/06/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-8/

56. *Praedicationes (vol. 1)* (199 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/06/20/praedicationes-vol-1/

57. *Twitter pentru azi (vol. 3)* (26 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/07/31/twitter-pentru-azi-vol-3/

58. *Evanghelia după Matei* (112 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/08/11/evanghelia-dupa-matei/

59. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 3)* (214 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/10/30/dorin-streinu-opere-alese-vol-3/

60. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 4)* (129 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/11/05/dorin-streinu-opere-alese-vol-4/

61. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 5)* (283 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2011/11/21/dorin-streinu-opere-alese-vol-5/

62. *Studii de poezie pașoptistă* (82 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2011/11/28/studii-de-poezie-pasoptista-2011/

63. *Fericitul Ilie văzătorul de Dumnezeu, Opere complete (vol. 9)* (225 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2011/12/16/fericitul-ilie-vazatorul-de-dumnezeu-opere-complete-vol-9/

64. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 6)* (209 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2012/01/14/dorin-streinu-opere-alese-vol-6/

65. *Statistici. Concluzii. Sublinieri. Lucruri văzute de-aproape* (121 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2012/02/18/statistici-concluzii-sublinieri-lucruri-vazute-de-aproape/

66. *Predicile din Săptămâna Mare* (25 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2012/04/13/predicile-din-saptamana-mare/

67. *Despre omul Împărăției* (190 pagini). Este al 10-lea volum și ultimul al *Operelor complete* ale Fericitului Ilie văzătorul de Dumnezeu.

https://www.teologiepentruazi.ro/2012/05/29/despre-omul-imparatiei/

68. *Țiganiada: tradiție și inovație. Aventura scriiturii și canonul literar românesc* (111 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2012/07/19/tiganiada-traditie-si-inovatie/

69. *Praedicationes (vol. 2)* (253 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2012/08/07/praedicationes-vol-2/

70. *Twitter pentru azi (vol. 4)* (30 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2012/10/10/twitter-pentru-azi-vol-4/

71. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 1)* (251 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2012/11/21/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-1/

72. *Praedicationes (vol. 3)* (337 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/10/praedicationes-vol-3/

73. *Epilog la lumea veche (I. 4)* (247 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2012/12/22/epilog-la-lumea-veche-i-4/

74. *Praedicationes (vol. 4)* (352 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2013/01/09/praedicationes-vol-4/

75. *Praedicationes (vol. 5)* (366 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2013/01/27/praedicationes-vol-5/

76. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 2)* (261 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2013/03/07/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-2/

77. *Praedicationes (vol. 6)* (308 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2013/03/29/praedicationes-vol-6/

78. *Creatori de limbă și de viziune poetică în literatura română (vol. 1)* (228 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2013/06/15/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-in-literatura-romana-vol-1/

79. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 3)* (308 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2013/07/31/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-3/

80. *Bucuria comuniunii (vol. 10)* (356 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2013/09/21/bucuria-comuniunii-vol-10/

81. Dorin Streinu, *Opere alese* (vol. 7) (241 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2013/09/23/dorin-streinu-opere-alese-vol-7/

82. *Vorbiri de Facebook (vol. 1)* (508 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2013/10/20/vorbiri-de-facebook-vol-1/

83. *Epilog la lumea veche I. 1 (ediția a doua)* (862 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2014/01/11/epilog-la-lumea-veche-i-1-editia-a-doua/

84. *Praedicationes (vol. 7)* (619 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2014/01/16/praedicationes-vol-7/

85. *Bucuria comuniunii (vol. 11)* (361 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/01/31/bucuria-comuniunii-vol-11/

86. *Atenție teologică* (216 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/03/04/atentie-teologica/

87. *Interviuri de conștiință [vol. 1]* (367 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/04/21/interviuri-de-constiinta-vol-1/

88. *Twitter pentru azi (vol. 5)* (59 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/05/21/twitter-pentru-azi-vol-5/

89. *Vezi ceea ce ești (vol. 1)* (80 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/05/24/vezi-ceea-ce-esti-vol-1/

90. *Fragmentarium (vol. 3)* (388 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/05/26/fragmentarium-vol-3/

91. *Vezi ceea ce ești (vol. 2)* (94 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/02/vezi-ceea-ce-esti-vol-2/

92. *Trei poeți și-un început de secol* (280 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/13/trei-poeti-si-un-inceput-de-secol/

93. *Vezi ceea ce ești (vol. 3)* (99 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/20/vezi-ceea-ce-esti-vol-3/

94. *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă (vol. 2)* (305 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/25/studii-de-teologie-dogmatica-ortodoxa-vol-2/

95. *Studii literare (vol. 1)* (447 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/06/29/studii-literare-vol-1/

96. *Vezi ceea ce ești (vol. 4)* (101 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/07/05/vezi-ceea-ce-esti-vol-4/

97. *Traduceri patristice (vol. 4)* (427 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/07/10/traduceri-patristice-vol-4/

98. *Praedicationes (vol. 8)* (510 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/08/15/praedicationes-vol-8/

99. *The Sight of God in the Theology of Saint Symeon the New Theologian* (first book in english; my doctoral thesis) (499 pages)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/09/15/the-sight-of-god-in-the-theology-of-saint-symeon-the-new-theologian/

100. *Vorbiri de Facebook (vol. 2)* (393 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/07/vorbiri-de-facebook-vol-2/

101. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 4)* (441 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/20/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-4/

102. *Mâncăruri românești cu gust* (27 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/27/mancaru ri-romanesti-cu-gust/

103. *Acatistul Sfinților pomeniți pe 31 octombrie* (27 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/29/acatistul-sfintilor-pomeniti-pe-31-octombrie/

104. *Studiu despre Viața Sfântului Macarie Romanul* (68 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/10/31/studiu-despre-viata-sfantului-macarie-romanul/

105. *Fragmentarium [vol. 4]* (502 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/11/29/fragment arium-vol-4/

106. *Luceafărul. Comentariu literar* (156 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/12/18/luceafaru l-comentariu-literar/

107. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 8)* (216 pa- gini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2014/12/30/dorin-streinu-opere-alese-vol-8/

108. *Creatori de limbă și de viziune poetică [vol. 2. 1]* (283 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/08/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-1/

109. Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru Popescu, *Dumnezeu e viu și prezent în lume prin slava Sa* (132 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/15/dumnezeu-e-viu-si-prezent-in-lume-prin-slava-sa/

110. Sfântul Apostol Pavel, *Epistola către Efeseni* (26 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/20/epistola-catre-efeseni/

111. *Cartea Sfântului Profet Ionas* (13 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/21/cartea-sfantului-profet-ionas/

112. *Cele 3 Epistole catolice ale Sfântului Apostol Ioannis* (25 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/23/cele-3-epistole-catolice-ale-sfantului-apostol-ioannis/

113. *Epistola catolică a Sfântului Apostol Iacovos, fratele Domnului* (20 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/01/30/epistola-catolica-a-sfantului-apostol-iacovos-fratele-domnului/

114. *Cartea Sfântului Profet Ioil* (17 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/04/cartea-sfantului-profet-ioil/

115. *Cărțile Sfinților Profeți Avdiu și Angheos* (16 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/10/cartile-sfintilor-profeti-avdiu-si-angheos/

116. *Epistola către Filippeni a Sfântului Apostol Pavlos* (19 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/13/epistola-catre-filippeni-a-sfantului-apostol-pavlos/

117. *Cântarea Cântărilor* (40 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/02/18/cantarea-cantarilor/

118. *Evanghelia după Marcos* (130 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/03/22/evanghelia-dupa-marcos/

119. *Epilog la lumea veche I. 2 (ediția a doua)* (952 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/05/16/epilog-la-lumea-veche-i-2-editia-a-doua/

120. *Teologia Dogmatică Ortodoxă (vol. 1)* (397 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/06/12/teologia-dogmatica-ortodoxa-vol-1/

121. *Praedicationes (vol. 9)* (675 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/06/29/praedicationes-vol-9/

122. *Creatori de limbă și de viziune poetică [vol. 2. 2]* (303 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2015/07/07/creatori-de-limba-si-de-viziune-poetica-vol-2-2/

123. *Cartea Sfântului Profet Naum* (14 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/09/09/cartea-sfantului-profet-naum/

124. *Epistola către Galatei* (25 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/10/10/epistola-catre-galatei/

125. *Cartea Sfântului Profet Amvacum* (14 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/10/21/cartea-sfantului-profet-amvacum/

126. *Epistola către Colossei* (20 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/11/08/epistola-catre-colossei/

127. *Eminescu: între modernitate și tradiție. Importanța tradiției literare și spirituale românești pentru viziunea romantică eminesciană* (teză postdoctorală) (884 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/11/16/eminescu-intre-modernitate-si-traditie/

128. *Traduceri patristice (vol. 5)* (455 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2015/12/06/traduceri-patristice-vol-5/

129. *Istoria începe de oriunde o privești (vol. 5)* (289 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/01/12/istoria-incepe-de-oriunde-o-privesti-vol-5/

130. *Praedicationes (vol. 10)* (627 de pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/01/23/praedicationes-vol-10/

131. *Twitter pentru azi (vol. 6)* (100 de pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/03/22/twitter-pentru-azi-vol-6/

132. *Vorbiri de Facebook (vol. 3)* (190 de pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/03/22/vorbiri-de-facebook-vol-3/

133. *Evanghelia după Ioannis* (129 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/05/10/evanghelia-dupa-ioannis/

134. *Cartea Sfântului Profet Sofonias* (32 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/05/10/cartea-sfantului-profet-sofonias/

135. *11 elegii (comentariu literar)* (157 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/06/15/11-elegii-comentariu-literar/

136. *Epistola întâia către Timoteos* (41 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/06/15/epistola-intaia-catre-timoteos/

137. *Epistola a doua către Timoteos* (37 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/06/15/epistola-a-doua-catre-timoteos/

138. *Despre nimic* (conferință online) (54 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/07/27/despre-nimic-conferinta-online/

139. *Cântările* (57 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/08/12/cantarile/

140. Sfântul Sfințit Mucenic Antim Ivireanul, *Didahiile* (prima ediție actualizată) (350 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/08/25/sfantul-sfintit-mucenic-antim-ivireanul-didahiile-prima-editie-actualizata/

141. *Praedicationes (vol. 11)* (698 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/10/19/praedicationes-vol-11/

142. *Parimiele lui Salomon* (117 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/10/29/parimiele-lui-salomon/

143. *Studii literare* (vol. 2) (162 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/11/05/studii-literare-vol-2/

144. *Epilog la lumea veche*, vol. I. 5. Emil Botta (239 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/11/21/epilog-la-lumea-veche-vol-i-5-emil-botta/

145. Sfântul Împărat Salomon, *Ecclisiastis* (59 pagini)

https://www.teologiepentruazi.ro/2016/11/23/ecclisiastis/

146. *Mântuirea este eclesială* (conferință online) (54 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2016/12/19/mantuirea-este-eclesiala-conferinta-online/

147. Dorin Streinu, *Opere alese (vol. 9)* (270 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/01/20/dorin-streinu-opere-alese-vol-9/

148. *Praedicationes (vol. 12)* (571 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/02/11/praedicationes-vol-12/

149. *Psalmii* (ediția LXX) (329 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/03/04/psalmii-editia-lxx/

150. *Psalmii liturgici* (299 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/03/05/psalmii-liturgici/

151. *Epilog la lumea veche (vol. I. 6). Nichita Stănescu* (759 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/06/01/epilog-la-lumea-veche-vol-i-6-nichita-stanescu/

152. *Praedicationes (vol. 13)* (530 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/07/10/praedicationes-vol-13/.

153. *Twitter pentru azi (vol. 7)* (254 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/08/30/twitter-pentru-azi-vol-7/.

154. *Epilog la lumea veche,* vol. I. 3 (ediția a doua) (699 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/10/02/epilog-la-lumea-veche-vol-i-3-editia-a-doua/.

155. *Cartea Sfântului Profet Iov* (144 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/10/03/cartea-sfantului-profet-iov/.

156. *Studii literare* (vol. 3) (157 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/10/23/studii-literare-vol-3/.

157. *Maturizarea poeziei* (173 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/11/05/maturizarea-poeziei/.

158. *Înțelepciunea lui Salomon* (86 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2017/12/16/intelepciunea-lui-salomon/.

159. *Viețile Sfinților (vol. I)* (461 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/03/16/vietile-sfintilor-vol-i/

160. *Vorbiri de Facebook (vol. 4)* (337 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/03/22/vorbiri-de-facebook-vol-4/

161. *Praedicationes (vol. 14)* (658 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/05/02/praedicationes-vol-14/

162. *Întrebări și răspunsuri teologice (vol. 1)* (319 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/06/18/intrebari-si-raspunsuri-teologice-vol-1/

163. *Studii literare (vol. 4)* (326 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/07/01/studii-literare-vol-4/

164. *Înțelepciunea lui Sirah* (192 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/10/04/intelepciunea-lui-sirah/

165. *Înțelepciunea lui Sirah (ediția liturgică)* (151 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/12/08/intelepciunea-lui-sirah-editia-liturgica/

166. *În ajutorul tău* (151 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/12/10/in-ajutorul-tau/

167. *Twitter pentru azi (vol. 8)* (127 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/12/16/twitter-pentru-azi-vol-8/

168. *Studii literare (vol. 5)* (184 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2018/12/16/studii-literare-vol-5/

169. *Psalmii lui Salomon (ediția științifică)* (71 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2019/01/20/psalmii-lui-salomon-editia-stiintifica/

170. *Psalmii lui Salomon (ediția liturgică)* (62 pagini)
https://www.teologiepentruazi.ro/2019/01/22/psalmii-lui-salomon-editia-liturgica/

Dr. Gianina Maria-Cristina Picioruș